Sosyalist Feminist

KAKTÜS

11

K Yayınları

Sosyalist Feminist KAKTÜS

K. YAYINLARI

Sosyalist Feminist KAKTÜS
Sayı: 11, Şubat 1990
İki ayda bir çıkar

*

Yayın Kolektifi
Banu Paker, Canan Bayraktutan, Fadime Gök, Filiz Karakuş, Filiz Koçali, Gülnur Savran, Hacer Ansal, Hülya Eralp, Nalan Akdeniz, Nalan Çağlar, Nesrin Tura, Nural Yasin, Nuran Sarıca, Özden Dilber, Sedef Öztürk, Şahika Yüksel, Tüten Ateş, Ülkü Sarıca, Yelda

*

Sahibi
Canan Bayraktutan

*

Yazı İşleri Sorumlusu
Nesrin Tura

*

Kapak Düzeni
Kevser Çoruh

*

Dizgi-Baskı
Gözlem Yayıncılık ve Matbaacılık Lim. Şti.
Tel: 516 50 31

*

Adres
Barbaros Bulvarı, Hüsnü Savman Sok. Ömeroğlu Ap. No.12/3
Beşiktaş/İSTANBUL
Tel: 159 16 28

*

Abone Koşulları

Yıllık	Tek sayı için
15.000 TL.	3.000 TL.
20 $	3.5 $
35 DM	6 DM
12 £	2.5 £
115 FF	20 FF

Abone ücretinizi T. İş Bankası A.Ş. 1041 Pangaltı/İstanbul Şubesi **Sedef Öztürk** 300 0523365 No'lu hesaba yatırabilirsiniz.

İÇİNDEKİLER

- Bu Sayı Çıkarken		4
- Bir Kez Daha "Kadınların Kurtuluşu ve Sosyalizm" Üzerine	**Gülnur Savran**	5
- Feminizm-Marksizm İlişkisi Üzerine	**Hülya Eralp**	10
- Cinsiyetçi İdeoloji ve Feminizm	**Asiye Müjgan**	16
- "Tarih Tekerrürden İbaret" Mi?	**Filiz Koçali**	18
- Yaratıcılık Ama Hangi Sınırlar İçinde?	**Nalan Akdeniz**	21
- Bir Başka Kadın Gene Şaşkın!	**Nural Yasin**	25
- Biraz da Sataşalım: Ey Sakal Sen Nelere Kadirsin!	**Yelda**	27
DOSYA: DOĞU ALMANYA'DA KADINLAR		
- Söyleşi		29
- Talepler Metni		34
- "Mor Saldırı"nın Bildirisi		35
BATI ALMANYA'DAN HABERLER		
- Avrupa'daki Türkiye'li Kadınların Üçüncü Ortak Toplantısı Yapıldı	**Ülkü Sarıca**	36
- "Bir Dünyanın Kadınları"	**Şahika Yüksel**	39
- Almanya'da Mor İğne	**Banu Paker**	40
TOPLANTI-HABER-DUYURU		
- "Kadın Kadına Kalmamız Lazım"	**Yelda**	42
- Feministler Toplantısına Çağrı		46
- Tarihimiz-Geleceğimiz	**KAKTÜS**	47
- Kadından Yana Olmak Muhalif Kimliği Gölgeliyor	**Yelda**	52
- Adli Süreçte Cinsel Taciz İzleme Grubu	**KAKTÜS**	54
- "Tecavüz Et, Sonra Kurtul" Sonra da 1 Milyar Lira İste!	**KAKTÜS**	56

Bu Sayı Çıkarken

Bir rastlantı sonucu, bu sayımızın ilk üç yazısı birbiriyle dolaylı da olsa bağlantılı: Gülnur'un İstanbul'da feministler arasında -sözlü ya da yazılı- süregiden tartışmalara müdahale amacını taşıyan yazısı ile Hülya'nın Almanya'dan yolladığı yazı, kabaca Feminizm-Marksizm-Sosyalizm olarak tanımlanabilecek bir alana ilişkin. Öte yandan, Asiye'nin **KAKTÜS**'e gönderdiği yazı yine bir biçimde bu alana değiniyor, ama esas olarak 'ideoloji' düzleminde yoğunlaşıyor. Bu niteliğiyle önümüzdeki sayılarda tartışmalara neden olmaya aday bir yazı.

Filiz ile Nalan'ın yazıları bizi, farklı yönleriyle kadınların tarihine götürüyor. Biri direnişimizin, diğeri reklâmlar aracılığıyla bedenimizin ve kimliğimizin denetlenmesinin tarihine. Tarihimizi reklâmlarda izlemeyi bundan sonraki sayılarda da sürdürmeyi umuyoruz.

'Bir Başka Kadın' yine tökezlemiş! Okuyun, göreceksiniz...

Bu arada Hülya'nın geçen sayıdaki, Doğu Almanyalı kadınları anlatan yazısının devamı sayılabilecek bir Dosya hazırladık. Bunun yanısıra, her zaman olduğu gibi, Avrupa'da yaşayan Türkiyeli kadınlarla ilgili haberlerimiz var.

Toplantı - Haber - Duyuru bölümünde, kadınların son aylarda neler yaptıklarını ve neler yapmayı tasarladıklarını okuyabilirsiniz.

Bu sayıda adlarını Yayın Kolektifi'ne aldığımız Hülya, Ülkü ve Nuran'la zaten uzun süredir birlikte çalışıyorduk. Filiz Karakuş ve Nalan Çağlar'a "hoşgeldiniz" diyoruz.

Feministler Toplantısı'nda görüşmek üzere...

S.F.KAKTÜS

Bir Kez Daha "Kadınların Kurtuluşu ve Sosyalizm" Üzerine

Gülnur Savran

Bu yazıyı kendi seçimimle, kendim gereksinim duyduğum için değil, Ayşe Düzkan'ın ısrarları üzerine yazıyorum. Ayşe son zamanlarda sık sık "kimseden kadın kurtuluşunun önkoşulunun neden sosyalizm olduğunun net bir açıklamasını alabilmiş değiliz"[1] türünden açıklamalar yapıyor. Biz KAKTÜS'ün ilk sayılarında bunu yeterince yapmış olduğumuzu düşünüyoruz.[2] Ama belli ki Ayşe'ye yetmemiş. Onu bu konuda ikna etmemiş olduğumuz çok açık da, buradan **açıklama yapmadığımız** sonucuna varmasını anlayabilmek doğrusu pek kolay değil. Neyse, çok fazla hevesli olmadığım halde, bir kez daha bu konuda birşeyler söylemeye çalışacağım.

Ayşe de, ona katılarak Saadet Özkal[3] da, kadınların kurtuluşu açısından kapitalizmle sosyalizmin farklılık taşımadığını, bu kurtuluşun önkoşullarının kapitalizmle birlikte oluştuğunu savunuyorlar. Her ikisi de bu tezlerini, kapitalizmin bir yandan kadınları aile dışına, ücretli işlere çekerken, öte yandan da kadınların evde yaptıkları işleri kamusal alana taşımasına dayandırıyorlar. Onlara göre, kapitalizm altında kadının evde, karşılık almadan yaptığı işler, yani işgücünün yeniden-üretimi için yapılan üretim[4] pekâlâ toplumsallaşabilir; zaten de bu eğilimi göstermektedir.

İşte tam da, bunun kapitalizm altında hep sadece **kısmi bir eğilim** olarak kalacağını, bütün dünyada ve her kadın için geçerli olamayacağını düşündüğüm için, ben kapitalizmin kadınların kurtuluşunun önündeki engelleri hep yeniden yükselteceği kanısındayım. Öte yandan, kâr için üretimin ortadan kalktığı ve toplumun sosyalist demokrasi temelinde örgütlendiği bir durumda, yani kapitalizmden sosyalizme geçiş toplumunda[5], bu engellerin yıkılmasının mümkün olduğunu düşünüyorum. Öyleyse iki soruyu cevaplandırmam gerekiyor. Birincisi: Kadınların kurtuluşu neden kapitalizm altında mümkün değil? İkincisi: Sosyalizme geçiş toplumu bu kurtuluşun maddi önkoşullarını nasıl hazırlayabilir?

Kadınların kapitalizm altındaki durumlarına baktığımızda **çelişkili,** iki yanlı bir gelişmeyle karşılaşıyoruz. Kapitalizm açısından önemli olan, ihtiyaç duyduğu işgücü genişlediği ölçüde artan sayıda insanı ücretli emek alanına çekebilmek. Bu yüzden de ücret anlaşmasının koşullarından biri olan eşitliği getiriyor kapitalizm: Soyut düzeyde bakıldığında, sermaye sahibi ile işçiler arasında da, işçilerin kendi aralarında da eşitler-arası bir ilişki yerleştiriyor. Ama aynı zamanda, kapitalizmin varolan her tür eşitsizlik ve baskı ilişkisinden yararlanma eğilimi var; ucuz işgücü sağlamak için işçiler arasındaki başka eşitsizlikleri kullanıyor. Erkek egemenliği

de bunlardan birisi ve iki açıdan sermayenin işine yarıyor: İlkin, sermaye çalıştırdığı işçilerin yemesini-içmesini-bakımını kendi dışında bir alana, özel alana bırakıyor. Bu alanda erkeğin kadına bu işleri karşılıksız olarak yaptırması mümkün. Bu da sermaye açısından işgücünün ucuz tutulması anlamına geliyor. Buna bağlı olan ikinci nokta ise, işgücü piyasasında kadınlar aleyhine oluşan eşitsizlik. Kadınların evdeki yükümlülükleri 'sayesinde', sermaye, karşısında kendisinin geliştirmediği bir eşitsizliği buluyor ve tabii bundan da yararlanıyor.

Kısacası, bir yandan kadınlarla erkekleri 'yurttaşlar' olarak eşitleştiriyor sermaye; kadınları siyasal ve ekonomik olarak geçmişe göre özgürleştiriyor. Öte yandan da, varolan erkek egemenliğini kendi yapısına özümlüyor; işgücünün yeniden-üretiminin mümkün olan en ucuz biçimde gerçekleşmesi için erkeğin kadın üzerindeki egemenliğinden yararlanıyor. Kadınları özgürleştirirken bu özgürlüğü **kullanamamalarının** koşullarını da oluşturuyor.

Kadınların ücretli işlere girmekle kurtulamadıklarını, kurtulamayacaklarını Engels'ten bu yana artık öğrendik. Demek ki asıl belirleyici olay bu değil. Bütün kadınlar işgücü piyasasına çekilseler bile, evdeki işlerin sorumluluğunu onlar taşıdıkları sürece kurtuluştan söz etmek mümkün değil. Olsa olsa bedeli **çok ağır** olan bir **özgürleşmeden** söz edilebilir.

Öyleyse tartışılması gereken konu, kapitalizm altında, kadınların evde hiçbir karşılık almadan yaptıkları işlerin kadınların omuzlarından alınıp alınamayacağı. Ya da bir başka deyişle: işgücünün yeniden-üretimi için gerekli hizmet ve malların üretimini, evin dışına çıkarıp, erkeklerle kadınlar arasında eşit olarak dağıtılıp dağıtılamayacağı.

Bunun iki yolu olabilir. Bunlardan biri, sermayenin bu konuda devletten yararlanması. Devlet, çocukların ve yaşlıların bakımı için ucuz ve yaygın bir hizmetler ağı oluşturabilir; yine ucuz ve nitelikli sağlık ve eğitim hizmetleri sunabilir; kreşlerde, okullarda, işyerlerinde beslenme için sübvansiyon yapabilir. Nitekim, Batı'da bazı gelişmiş kapitalist ülkelerde geçmişte bunların önemli bir bölümü oldu da. Ama kapitalizm altında bu ancak belli dönemlerde ve bazı ülkelerde mümkün oluyor. Tarih bize kapitalizmin bütün dünyada birden, sürekli ve doğrusal bir gelişme göstermediğini öğretmiş olmalı diye düşünüyorum. Bazı ülkeler başka ülkelerin **sırtından** ve **dönemsel** olarak bu olanaklara kavuşabiliyorlar; ortaya "refah devletleri" çıkıyor; derken bir bunalım geliyor ve buna bağlı olarak ekonomi politikaları değişiyor; devlet bütün sübvansiyonlarını kesiyor; özelleşme furyaları başlıyor; hizmetler pahalılaşıyor. Kadınlar evlerine dönmeye özendiriliyor ya da zorunda bırakılıyor; aile yeniden yüceltilmeye başlanıyor... Bu senaryoyu birden fazla kez okuyup, görmedik mi? Thatcher ve Reagan'ın 'tarihsel misyon'ları bu değil miydi?

Denebilir ki, böyle olduğunda da, söz konusu alanlarda sermaye kendisi yatırım yapar. Hatta bu, sermayenin her alana yayılma eğiliminin bir gereğidir. Doğru. Zaten bunu yapıyor da sermaye. Hazır giysiler, hazır yemekler, konserveler, çamaşırhaneler, kreşler artık erkeklerin bile(!) kendilerine ve çocuklarına bakabilmelerini potansiyel olarak mümkün kılıyor. Herşey çok kolay ve basit. Ama kaç ki-

şi yararlanabiliyor bu olanaklardan? Tarihte, herhangi bir dönemde ve herhangi bir ülkede bu mallar ve hizmetler herkesin yararlanabileceği kadar ucuz oldu mu? Olma yönünde bir eğilim gösteriyor mu? Aslında bunun böyle olmadığını Ayşe'de söylüyor: "... birbiri ardına lokantalar, oteller, çamaşırhaneler, kreşler açılıyor ama bunlar asla kârlı ya da daha doğrusu sürümü olan yatırımlar değil. Çünkü erkekler bu işleri hammadde fiyatına evde kadınlara yaptırabiliyorlar."[6] Demek ki, 'kâr' bir ölçü olduğu sürece bu **kısır döngü**den çıkmak çok güç. Demek ki, ev içinde kadının harcadığı karşılıksız emeğin, ya da işgücünün yeniden-üretimi için yapılan üretimin, **kendi içinde** dönüşmesi mümkün değil. Bu dönüşümü kamu alanındaki, toplumsal üretimin dönüşmesiyle **birlikte tasarlamak** gerekiyor.

Ya kapitalizmde sunulan bu malların ve hizmetlerin kalitesi? Batı'da hazır yemek sanayiinin yanısıra gelişen 'sağlıklı beslenme' ideolojisi ve sanayii nereden kaynaklanıyor? Kadınlar giderek daha çok kendi yaptıkları mayonezlerle, keklerle, hatta ekmeklerle (evet o da moda oldu artık) övünüyorlarsa, bu biraz da kâr amacıyla yapılan üretim insan sağlığını gözetmediği için değil mi? Cinsiyetçi sistem ütülü ve kolalı örtülerin, çarşafların yerini alacak 'meşgale'leri kadınlar için yaratmaya devam ederken kapitalizmden destek alıyor.

Şu ana kadar yazdıklarım hep 'arı' bir kapitalizmi varsayıyordu. Yani baştan beri, kadınların aile içinde harcadıkları emeğin **sadece** işgücünün **yeniden-üretimi**ne yönelik olduğunu varsaydım. Geç kapitalistleşmiş ülkelerdeki yaygın bir olguyu, tarımdaki küçük üretimi, kentlerdeki esnaf ve benzeri aile işletmelerini parantez içine aldım. Ama şimdi, dünyanın çok geniş bir bölümündeki kadınları kapsayan bu ilişki biçimini de düşünce sürecimize katalım. Özgürleşmemiş kadın emeğinin katmerlisini oluşturan bu üretim ilişkileri kapitalizmin içinde mi, dışında mı? Bu tür ülkeler giderek daha 'arı' kapitalist ilişkilerin yaygınlaşmasıyla gelişmiş kapitalist ülkeler modeline uygun hale gelecekler mi? Kısacası, bu üretim ilişkileri kapitalizm sürerken tümüyle ortadan kalkacak mı?

Bence hayır! Geç kapitalistleşmenin de **kendine özgü** bir dinamiği var ve bu **kapitalist** bir dinamik. Dünya kapitalist ülkeler camiasına sonradan giren bu ülkelerin üyelik kartlarında bazı koşullar yazılı. Bu koşullardan biri de 'geri' üretim ilişkilerini koruyarak sistemle bütünleştirmek. Adına 'eşitsiz ve bileşik gelişme' denen bu kurala uymak zorunda bu ülkeler. Özellikle kadınları doğrudan ilgilendiren, kadınlar üzerindeki erkek egemenliğinin kapitalizm-öncesi biçimlerini oluşturan bu ekonomik ilişkiler, hukuksal düzenlemeler vb. sözünü ettiğim ülkelerde, genellikle, ancak kapitalist üretim ilişkilerinin ortadan kalkmasıyla birlikte tümüyle yok oluyor. Kapitalizm varlığını sürdürmeye devam ettiği sürece bu ilişkiler bir biçimde yeniden-üretiliyor. Bu yüzden de, dünyanın önemli bir bölümünde kapitalizm aynı zamanda **dar anlamda patriyarkal**[7] ilişkilerin sürmesi demek. Yani kadınların "tarihin gördüğü son köleler"[8] olmaya devam etmeleri demek.

Kısacası, kapitalizmde cinsiyetçilik için **yapısal** bir **gereklilik** olmadığı halde, tarihte cinsiyetçiliği hazır bulan kapitalizm onu kendi bünyesine özümlemiş. Böyle olduğu için de kadınlar açısından kapitalizmin çelişik bir anlamı var: Saf anlamda kapitalist ilişkilerin dinamiği kadınların özgürleşmesi (kurtuluşu değil) yönünde

bir eğilim oluştururken, tarihte ortaya çıkmış bir dünya sistemi olarak kapitalizm bu özgürleşmeyi kısıtlayıcı dinamikler taşıyor.

İkinci soruya gelince. Kapitalizmin yıkılması ve yerine sınıfsız-devletsiz bir topluma geçişi sağlayacak bir toplumun kurulması, kadınların kurtuluşunun önkoşullarını hangi anlamda hazırlar? Kadınların kurtuluşu önündeki belirli maddi engelleri kaldırmak anlamında... Bu maddi engeller, kapitalizmin, erkek egemenliği aracılığıyla karşıladığı **gereksinimleri**dir. Bu gereksinimler geçiş toplumunda ortadan kalkacağı için, kapitalizmle böyle bir toplum arasında kadın kurtuluşu açısından önemli bir farklılık vardır.

Sözünü ettiğim toplum, kâr amacıyla değil, insanların gereksinimleri doğrultusunda planlanmış bir kaynak kullanımıyla üretim yapan bir toplum. Toplumsal kaynakların nasıl kullanılacağı insanların ortak kararlarıyla belirlendiği için de, bu toplumda 'ucuzluk' tek başına belirleyici kıstas olmaktan çıkar. Maliyet düşürmek, bolluk toplumu dışında her toplum için bir avantaj olmakla birlikte, başka öncelikleri hesaba katan bu toplumda tek kıstas değildir. Erkeğin kendi işlerini aile içinde kadına yaptırmak için **ekonomik** bir nedeni kalmaz. Bu ekonomik çerçeve içinde, kadınlar şayet toplumda politik bir güç haline gelmişlerse, kaynakların işgücünün yeniden-üretimine, yaşlıların ve çocukların bakımına ayrılması yönünde kararları belirleyebilirler. Başka türlü söyleyecek olursak, kadınların emeğine **ev** içinde **el konmaması** ekonomik açıdan **mümkün**dür artık. Bunun bir **gerçek!!k** haline gelmesini ise kadınların politik gücü sağlayacaktır.

Öte yandan, toplumsal örgütlenme sosyalist demokrasi temelinde olduğunda, kadınların politik güç haline gelmiş olmalarının **gerçek** bir anlamı vardır. Bir baskı grubu, bir muhalif ses olmanın ötesinde bir anlamdır bu: Doğrudan doğruya, toplumda nelere öncelik verileceğini belirleme yetkisine dönüşür. Kapitalizmde kadınların uzun mücadeleler sonucunda ancak **kısmen** ve **geçici olarak** sağlayabildiklerini, iradi ve ussal olarak örgütlenmiş bir toplumda **yaygın** ve **kalıcı** bir biçimde sağlama olanağı doğar.

Öyleyse, böyle bir toplumda ekonomik yapının ve politik örgütlenmenin sunacağı olanaklardan söz ediyoruz. Bu, hiç kuşkusuz, sosyalizme geçiş toplumunda kadınların kurtuluşu için bir takım garantilerin olduğu anlamına gelmiyor. Önemli olan kapitalizmdeki aşılamaz engellerin ortadan kalkması. Bunun gerçekleştiği varsayımı altında, kadınların kurtuluşu yine erkek egemenliğinin bir bütün olarak yıkılmasında ve yine kendi ellerinde. Ama uygun bir ortamda verilecek bir mücadeleyle...

Tarihte kurulmuş olan geçiş toplumlarında bütün bunların olmadığı açık. Doğu Almanya ve Sovyetler Birliği gibi kadınların istihdam oranının çok yüksek olduğu ülkelerde dahi, bırakalım evişi yükünün kadının omuzlarından alınmasını, kadın işleri/erkek işleri ayrımı sapasağlam ayakta. Benim sözünü ettiğim geçiş toplumu bu ülkelerde kurulmuş olan rejimlerden çok uzak. Bu rejimlerin ne olduğu tartışmasına burada girmeyeceğim. Ama ileri sürdüğüm toplum biçiminin olanaklı olup olmadığı bence bundan bağımsız. Geçmişten alınan derslerle bunun artık daha olanaklı olduğunu düşünüyorum.

Tarihte, sosyalizme geçiş toplumunun kadınların kurtuluşu için sunacağı olanaklara ilişkin doyurucu örnekler bulamıyoruz ve bunun bir nedeni söz konusu rejimlerin niteliği. Ama sağlıklı bir geçiş toplumunun da **kendi başına** bunu gerçekleştiremeyeceğini yukarıda anlatmaya çalıştım. En az onun kadar belirleyici olan kadınların bir güç haline gelmiş olmaları. Geçmişte kurulan rejimler bu sınavdan da başarısızlıkla çıkmışlar: Kuruluş aşamalarında feminizmi tümüyle dışlamışlar. Bu yüzden de tarihe bakıp, "sosyalizmin kadınların kurtuluşu açısından hiçbir şeyi değiştirmediğinin kanıtlandığı"nı ileri sürmek için, aradan bu kadar yıl geçmiş olmasına rağmen, çok erken.

Zaten kanıtlarımızı sadece yaşanmış tarihsel deneyimlerde arayacaksak, 'kadın devrimi' açısından da durum daha parlak değil!

DİPNOTLAR

1. Ayşe Düzkan, "Notlara Not", **Yeni Öncü,** sayı 22, s.60.
2. KAKTÜS'te yayınlanan yazılar dışında, bk. G.Savran, "Sosyalist Feminizm Olanaklı Mı?", **11. Tez,** sayı 1.
3. Saadet Özkal, "Erkek Egemenliği Bağımsız Bir Sistemdir", **Yeni Açılım,** sayı 24, s.41.
4. Burada, kadının sadece 'arı' kapitalist ilişkiler bağlamındaki evemeğinden söz ediyorum. Aile işletmelerine, küçük üretime vb. daha sonra değineceğim.
5. Burada kısa bir açıklama yararlı olabilir. Sosyalizm ile sosyalizme geçiş toplumu arasında yaptığım bu ayrım, sosyalizmden sınıfsız/devletsiz toplumu anlamama dayanıyor. Buna karşılık 'geçiş toplumu', kapitalist üretim ilişkilerinin ortadan kalktığı, iş gücünün meta olmaktan çıktığı ama sosyalist demokrasi uyarınca örgütlenmiş bir işçi devletinin var olduğu toplum
6. Ayşe Düzkan, "Babam Değil, Kocam Değil. Eniştem Beni Niye Sömürüyor?", **Feminist,** sayı 5, s.14.
7. 'Dar anlamıyla patriyarka'dan kastım, ailenin, erkeğin dolayımıyla sömürü ilişkisinde taraf olduğu (serf köylü ailesi gibi) kapitalizm-öncesi biçimlerle, aile içinde yapılan üretimin pazara yönelik olduğu aile işletmelerinde, 'baba nın kadın ve çocukların emeği üzerindeki tasarruf hakkı.
8. Ayşe Düzkan, "Babam Değil, Kocam Değil, Eniştem Beni Sömürüyor?", **Feminist,** sayı 5, s.14.

Feminizm-Marksizm İlişkisi Üzerine[1]

Hülya Eralp

Türkiye'de feminist hareket oldukça yeni. 1980 sonrasında feministler küçük çevreler olarak ilk ortaya çıktıklarında sol hareket içinde onlara gösterilen tepkiler çok sertti. Son birkaç yıldır feministlerin kadının ezilmişliğinin kimi alanlarında başlattıkları mücadelenin giderek kitleselleşmesi ve feministlerin toplumda kendilerinden söz ettirir olmaya başlamalarıyla birlikte Türkiye solunda feminizm üzerine tartışmalar daha bir yoğunlaştı.

Türkiye marksistleri arasında, feminizm karşısındaki tutumları açısından kaba çizgileriyle üç farklı eğilime rastlıyoruz:

1- Feminizmi burjuva ya da küçük burjuva ideolojisi ilan edip tamamiyle reddeden, "kadın sorunu" diye özel bir sorunun varlığını kabul etse bile bunu sınıflar çelişkisi çerçevesinde izah etmeye çalışan eğilim.

2- Feminizmi marksistlerin zaafları yüzünden ortaya çıkmış bir uyarı hareketi olarak gören, kadının ezilmişliğinin marksizm içinde izah bulduğunu, feminizme gerek olmadığını iddia eden eğilim. Bu eğilimde feminizmi marksizme rakip gösterme ve dolayısıyla görme çabası vardır. "Marksizm mi, Feminizm mi?" sorusunu sorup, "elbette ki marksizm" yanıtını verir.

3- Feminizmi benimseyen ya da feminizme sempati duyup onun marksizme yönelttiği eleştirileri ciddiye alan ve bağımsız kadın hareketini destekleyen eğilim.

Feminizm karşısındaki bu farklı tutumların arkasında kuşkusuz marksizm ve feminizmin kavranış farklılıkları yatmaktadır. Marksist-feminist bir kadın olarak kendi kavrayışımı açıklama istiyorum.

Marksizmi Günümüzde Yeniden Tanımlamak İhtiyacı

Marksizm, en özet tanımıyla kurucularının 11. tezde ifade ettikleri gibi dünyayı yorumlamaktan öte onu değiştirmeyi hedefleyen ve bu anlamda kapitalizmin analizini yapan, toplumların değişim yasalarını kavramaya çalışan tarihsel materyalizmi kuran bilimsel bir teoridir. Bütün diğer bilimler gibi marksizm de dogmatizmin, fanatizmin, dindarlığın, düşüncelere ve insanlara körükörüne bağlılığın her türlüsüne karşıdır. Bütün diğer bilimler gibi marksizm de bitmiş, tamamlanmış, eksik ve hataları olmayan bir teori değildir. Tam tersine, yeni bilimsel verileri, olguları, gelişmeleri değerlendirmek, kendini yenilemek ve geliştirmek zorunda olan bir teoridir. Perry Anderson'un güzel bir şekilde ifade ettiği gibi, "aslında çağımız sosyalistlerinin başta gelen sorumluluğu klasik marksizmin başlıca teorik zayıflıklarını gözönüne serip bu zayıflıkların tarihsel nedenlerini, nasıl giderileceğini açıklamak olabilir. Yanılgıya düşmek bütün bilimlerin bir özelliğidir. Oysa ki yanılgıların (eksikliklerin, y.n.) görmezlikten gelinmesi tarihsel maddeciliğin bir bilim olma tezine gölge düşürmekten başka bir şeye yaramamıştır."[2]

Marksizmin dogmatik kavranışı, onu yıllarca dondurarak gelişmesi önünde engel teşkil etmiş, marksizm sırf ekonomik bir teoriye indirgenerek özellikle son yirmi yılda büyük prestij kaybetmiştir. Son yirmi yılda gelişen toplumsal hareketler, kadın, çevre, barış ve azınlık hareketleri marksizme önemli eleştiriler getirerek kendi özgül alanlarında teorik gelişmeler sağlamışlardır. Ben bu yazıda kendimi kadın hareketiyle sınırlayacağım. Marksizmde yanıtsız kalan ve feminizmin işaret ettiği konulara değineceğim.

Kapitalizmde Kadın ve Erkek İşgücünün Farklı İstihdamı

Marx ve Engels kapitalizmin başlangıç dönemindeki aşırı kâr birikiminde kadın işgücünün rolüne işaret ettiler. Ancak kapitalizmin yapısal bir olgusu olarak kadın ve erkek işgücünün farklı istihdamını göremediler; kadın işgücünün daha fazla sömürüsünün kapitalizm öncesi toplumlardan devralınan cinsiyetçilikle bağını kurmadılar. Marx **Kapital**'de şöyle yazdı:

"Kadın ve çocuk işl...makinalaşmanın kapitalist kullanımının ilk sözleridir".[3]

Bu cümleyle Marx, el işleri ve zanaatın temel olduğu kapitalizm öncesine göre, yeni iş şartlarına hemen uyum gösterebilecek ve bu anlamda ilk kâr birikiminin kaynağı olacak vasıfsız işgücü olan kadın işgücüne sermayenin özellikle yöneleceğine işaret ediyordu.

Engels de aynı konuyu İngiltere'de işçi sınıfının durumuyla ilgili yazısında ele alıyor ve şöyle yazıyordu:

'Birçok aile, kadının dışarda çalışmasıyla tamamen çözülmemiştir, aksine tepe taklak olmuştur. Kadın aileyi geçindirmektedir, erkek evde çocuklara bakmakta, evi süpürmekte, yemek pişirmektedir. Bu duruma çok sık rastlanmaktadır. Sırf Manchestar'da bu durumda yüzlerce erkek bulunabilir."[4]

Bu saptamalar doğruydu ama konjonktüreldi. Oysa bu ilk dönem geçildikten sonra nitelikli işgücüne (erkek) ve bu işgücünü karşılığı ödenmeden yeniden üretecek ikincil işgücüne (kadın) ihtiyaç duyan sermaye, erkek işgücüne yönelmiş ve kadınları eve dönmeye zorlamıştı. Evdeki işleri yapma zorunluluğu kadının "toplumsal" üretimde erkek işgücüne göre ikincil istihdamını sağlamıştı. Bu ikincil konum kriz dönemlerinde eve gönderilecek, gerektiğinde tekrar "toplumsal" üretime çekilecek, hareketli bir işgücü kitlesi olarak sermayenin çok işine geliyordu. Bu durumu sağlamak için sermayenin, kapitalizmin öncesi üretim tarzlarında mevcut ve alışılagelmiş cinsiyetçi işbölümünü devralması yeterliydi. Cinsiyetçilik kapitalizme böylece eklemlendi.

Kadın işgücünün erkek işgücünden daha fazla sömürüsüyle ilgili olarak bir de ücreti irdeleyelim.

Ücretin nasıl tesbit edildiğine baktığımızda, kadın ve erkek için farklı kriterlerin işlediğini görüyoruz. Marx ücreti "işgücünün değeri, işçinin ve ailesinin yaşamını devam ettirebileceği zaman"[5] şeklinde tanımlıyor. Global olarak kriz dönemleri ve istisnalar dışında geçerli bir tanımlama, ama sadece erkek işçinin ücreti için geçerli. Kadın işçinin ücreti ise böyle belirlenmiyor. Kadın işçinin ücretinden erkek işçinin ücretinin terkibindeki, kendisi dışında ailesinin yaşamını sağlayabilecek değer kısmı çıkarılıyor. Yani kadın işçinin ücreti daha düşük oluyor. Ücretlerdeki bu farklılık kapitalist sistemin tüm ücretlileri evli kabulüyle ve bu evlilikte de erkeğe ve kadına farklı roller yüklemesiyle çok bağlantılı. Bir örnek: Gelişmiş kapitalist ülkelerde kadınlar lehine geliştirilen önlemler kocanın olmaması durumunda doğacak geçim güçlüğünü gidermeye yöneliktir. Dullar, evlenmemiş anneler, boşanmış anneler ve emekli eşleri için özel harcamalar yapılır. Kadın işgücünün tıpkı erkek işgücü gibi ücretlendirilmesi yerine, milyonlarca kadına parasal destek vermek tercih edilir. Özetleyecek olursak, kadın işgücünün daha fazla sömürüsü olgusu kapitalizmin başından günümüze dek ve günümüzde de sistemin yapısal bir özelliği olarak süregelir. Kapitalizm, kendinden önceki toplumlardan devraldığı kadının erkeğe göre ikincil konumunu, kadının toplumsal üretime katılmasına rağmen sürdürmüştür. Engels kadının kurtuluşunun ilk koşulunu bütün kadın cinsinin yeniden toplumsal üretime dönmesinde görür. Engels'in kadının ezilmişliğine emek-sermaye çelişkisi temelinde bakması, konuyu toplumsal üretim bağlamında ele almasına yol açmıştır. Engels kapitalizm öncesi toplumlarda da kadının ezilmesini toplumsal üretimden ne ölçüde dışlandıklarına bakarak temellendirmeye çalışır. Oysa ki, tek başına toplumsal üretim kadının özgül ezilmişliğini açıklamada yetersizdir. Bu özgül ezilme hem toplumsal, hem de evdeki yeniden üretim bağlamında ele alınmak zorundadır. Çünkü cinsiyetçi işbölümü ve bu işbölümünde evdeki üretimin kadına düşmesi kadının toplumsal üretimdeki yerini de daha aşağı olarak belirlemektedir.

Ailenin Kapitalizm İçin Vazgeçilmezliği

Kapital'de Marx kapitalizmi soyutlama düzeyinde ele almış ve onun kendi içinde çözemeyeceği, aşamayacağı tek çelişkiyi emek-sermaye çelişkisi olarak koy-

muştur. Bu soyutlama düzeyinde kapitalizmin ayakta durabilmesi için ille de tek eşli aileye değil, atomize tüketim birimlerine ihtiyacı vardır. Yani soyutlama düzeyinde, yeniden üretimi kadın ya da erkek ya da ikisinin birlikte yapmasının sermaye açısından bir önemi yoktur, hatta yeniden üretimin birimlerde yapılması bile şart değildir. Bireyler gereksindikleri mal ve hizmetleri kapitalist pazardan tüketebilirler. Oysa yaşanan somut kapitalist formasyon, kendinden önceki toplumlardan devraldığı cinsiyet, ırk, vb. egemenlik biçimlerini kendi işleyişine eklemleyerek, yani arı bir emek-sermaye çelişkisi olarak değil, diğer egemenlik biçimleriyle de içiçe geçmiş ve onlarsız varolamayan bir toplum biçimidir. Soyutlama düzeyinde kendisi için zorunlu olmadığı halde, somut gerçeklikte kendinden önceki toplumların aile ilişkilerini devralıp dönüştürerek oluşturduğu tek eşli aile artık kapitalizmin ayrılmaz bir parçasıdır. Kadınların evde yaptıkları işlerin kapitalist işletmeler tarafından yerine getirilebilir olması, örneğin çamaşırhaneler, yemekhanelerin varlığı hiçbir zaman kapitalizmin temel kurumlarından olan ailenin çözülmesine yol açmamıştır. Marx ve Engels'in yanılgıları, aileyi kapitalizm öncesine ait bir ilişki ve kapitalizmde egemen sınıflar için bir işlevi olan bir kurum olarak görmeleriydi. Bir yanılgı onların ailenin kapitalizm açısından oynadığı rolü ele alan bir teori geliştirmelerini engelledi. Bu boşluk ya da 'körlük' daha sonra işçi sınıfının reformist ideologlarının marksizmle açıktan bir hesaplaşmaya girmeden "proleter aile"yi savunmalarına, yine devrim sonrası ülkelerdeki bürokratik iktidarların anayasalarında ve yaşamlarında "aile"yi savunmalarına olanak tanıdı. Örneğin Doğu Alman anayasasında "evlilik, aile, annelik devletin özel koruması altındadır" yazıyor. Aile orada da tıpkı kapitalist toplumlarda olduğu gibi ekonomik ve politik çıkarlar doğrultusunda uyarlanan esnek bir kurum olarak varlığını sürdürüyor. Gerek SSCB'de, gerek Doğu Almanya'da aile ve kadının ailedeki işlevi sorgulanmıyor. Devrimden sonra kadınların toplumsal üretime katılmaları için çabalar harcamış, başarılı da olunmuştur. Örneğin Doğu Almanya'da dışarda çalışabilecek durumda olan kadınların % 90'ı çalışıyor ve % 80'den fazlası mesleki eğitim görmüş. Ama % 75 oranında kadın hizmet, sağlık ve eğitim sektöründe yani diğer alanlara göre daha düşük ücret alanlarında istihdam ediliyor. Bu ülkelerde de cinsiyetçi işbölümü temelinde kurulmuş bir yapı var. Kadınların evdeki işlerden sorumlu olmaları evdeki işin uzantısı olan mesleklerde çalışmalıran yol açarken, öte yandan bu tür işlerde çalışmaları da onların daha kolay eve gönderilmelerini sağlıyor. Bugün Doğu Almanya'da Batı Almanya ile birleşme sürecinde kadınların büyük bir çoğunluğunun sadece evde çalışmayı tercih etmelerini anlamak mümkün. Yeniden üretimin gerçekten toplumsallaşmadığı (yani evde yapılan işlerin tüm toplum tarafından, erkek ve kadınlarca eşit bir biçimde üstlenilmediği, bu durumun hem çeşitli toplumsal kurumlar aracılığıyla, hem de yasalarla mümkün kılınmadığı, bunun yanında alternatif birlikte yaşam biçimlerinin geliştirilmediği) bu tür toplumlarda kadın toplumsal üretime ailedeki işinin yanı sıra girdiğinden, çifte yük altında ezilliyor.

Aile kadının ezilmesinde sadece ekonomik açıdan işlev görmüyor. Aile aracılığıyla kadının kimliği, cinselliği, bedeni üzerinde egemenlik kuruluyor. Kadın eş olarak erkeğin kimliği ve adı altında var. Evlilik kurumu kadının doğurganlığı ve

cinselliğini düzenliyor. Kadın=ana özdeşliğini sağlıyor.

Aile erkek egemen ideolojinin de yeniden üretildiği bir kurum. Çocukların cinsiyete dayalı ilk sosyalizasyonu ailede gerçekleşiyor. Erkeklik ve kadınlık konumlarının tohumlan ailede atılıyor. Çocuklar ilk kez ailede hükmeden, koruyan, kararları veren güçlü bir baba ile, hizmet eden, itaatkâr, erkeğe tabî, bağımlı bir anne görüyor, toplumun her alanında karşılaşacakları hiyerarşi, şiddet ve otoriteyle ilk ailede tanışıyorlar[6]

Toplumda Cinslerarası İlişkiler ve Günlük Yaşam

Marksizmde boş kalmış, feminizmin incelediği diğer önemli bir alan da cinslerarası ilişkiler ve günlük yaşamdır. Erkek egemenliğini toplum yaşamının dil, din, sanat, hukuk vb. her alanında sorgulamaya girişmiş olan feminizm, toplumsal günlük yaşamda değişmeyi, değiştirmeyi, dönüştürmeyi hedefler. Günlük yaşamı cinsiyetlerarası ilişki açısından sorgulayarak toplumsal dönüşümler için "insan" olgusunun önemine değinen feminizm, soyut ideallerin somut ilişkilere yansıması ve bunun için bugünden bilinçli bir çabanın gerektiğine dikkati çekmiştir. Marx ve Engels'in kapitalizmin kendi iç gelişiminin, onun ortadan kalkmasına yol açacak çelişkileri yarattığı yaklaşımının dogmatik kavranışı, birçok marksistl her türlü sorunun çözümünü devrime havale etme kolaycılığına ve hatasına götürmüştür. Gene bu anlayış, devrimle çözülecek olan emek-sermaye çelişkisi ile birlikte cinsiyete, ırka, ulusa vb. egemenliklere dayanan çelişkilerin de kendiliğinden çözümleneceği varsayımına yol açar. Bu ilişkilerde ezilenlerin özne olarak verecekleri bilinçli mücadelenin örneğin kadınların kurtuluşu için feminist hareketin gerekliliğini kavrayamaz. Feminizm "kurtuluşumuz yarın değil, bugünden" şiarıyla bu yaklaşımı radikal bir biçimde eleştirmiştir. Kadınların ezilmesinde önemli rol oynayan kapitalist toplumdaki özel alan-kamu alanı ayrımının eleştirisini "özel olan politiktir" şiarıyla yapan feminizm, kadınların tek tek, her evde özelmiş gibi yaşadıkları ezilmenin, aslında nasıl toplumsal olduğuna değinmiş ve ev içindeki iktidar ilişkisinin toplumdaki iktidar ilişkileriyle bağını kurmaya çalışmıştır, çalışmaktadır.

Sonuç

Marksizm kadınların ezilmişliğinin tahlilini yapmamıştır ama tarihsel maddecilik, bize kadınların ezilmesiyle toplumdaki diğer ezme-ezilme ilişkileri arasındaki bağı kurma ve kadınların kurtuluşu için bütünlüklü bir perspektif oluşturmanın olanaklarını verir. Kadınların cinslerinden dolayı ezilmeleri başka tür ezilme ve sömürülmeleriyle içiçe geçmiştir. Bunlarla bağını kurmayan bir kadın kurtuluş hareketi, kendi alanının sorularının çözümünde de yeterince başarılı olamaz ve özlediği kurtuluşu sağlayamaz. Marksizmden uzaklaşan kimi feministler, "Marksizm sınıf ilişkilerinin tahlilinin aracıdır, cinsiyetler ilişkisinin tahlili için bir yararı yoktur. Yeni bir araştırma objesi için yeni bir metod gereklidir" iddiasındalar. Kanımca onların bu sorgulaması salt teorik kaynaklı değildir. Uzun yıllar cinsiyetler sorununda burjuva ideolojisini tekrarlamaktan öteye birşey yapmamış stalinist geleneğin etkisi

altındaki sol hareket ve işçi sınıfı hareketi ve bugün devrim sonrası "sosyalist" diye anılan ülkelerde yaşananlar, marksizmin inandırıcılığına büyük darbe vurmuştur. Başka metod arayışına çıkan feministlerin psikanaliz içinde izah bulma çabaları, yeni filozoflara başvuruları da kadının ezilişinin bütünlüklü izahını yapmakta ve bütünlüklü perspektif geliştirmekte yetersiz kalmıştır, kalmaktadır.

"Ezilenler, kurtuluşunuz kendi eseriniz olacaktır" şiarı bir cins olarak kadınlar için de geçerlidir. Bağımsız bir kadın kurtuluş hareketi kadınların kurtuluş yolunda verecekleri mücadelenin vazgeçilmez bir şartıdır.

DİPNOTLAR

1- Yazımda temel kaynak olarak, Fransızcadan Almancaya çevrilerek **Inprekorr,** Ocak 90 sayısında yayımlanan Frederique Venteuil'ün "Marksizmus und Feminismus" adlı makalesinden yararlandım.

2- Anderson, Perry, **Batıda Sol Düşünce,** s.169-70.

3- Marx, K., **Das Kapital,** Bd 1, MEW Bd. 23, Berlin 1984, s.416.

4- Engels F., **Die lage der arbeitenden Klasse in England** (1845), MEW, Bd 2, Berlin 1970, s.369.

5- Dipnot 3, s.417.

6- Aile konusunda yaptığımız tartışmalarda genellikle şöyle sorularla karşılaşıyoruz: "Peki, aileyi yıkalım ama o zaman ne yapacağız?" Ya da "çok uyumlu aileler de var, insanlar arasında sevgi, şefkat, dayanışma ve güven ilişkilerinin ortamı olarak aile bir işlev görüyor" gibi. Bizim karşı çıktığımız insanların birlikte yaşam biçimlerinden biri olan ailenin, bir kurum olarak tek ve mutlak olmasıdır ve gördüğü işlevdir. Elbette ki kolektif yaşam alternatifleri geliştirilirken (hiçbir şekilde mutlaklaştırmadan) kimi insanlar çekirdek aile biçiminde ana-baba-çocuklar olarak yaşamayı tercih edebilir. Buna olanak tanınmalıdır. Ama birlikte yaşamın içeriği bugünkü ailede olduğu gibi erkeğin en üstte, kadının ikincil, çocukların da en altta olduğu hiyerarşik ve ezme-ezilme ilişkilerinin ortamı olarak organize edilmemeli ve bu durum toplum tarafından güvence altına alınmalıdır.

Cinsiyetçi İdeoloji ve Feminizm

Asiye Müjgan

Kadınlar bütün bir cins olarak, erkek egemen ideolojinin boyunduruğu altında, bu ideoloji tarafından belirlenir durumda bulunuyorlar. Erkek egemenliğinin hem ideolojik yapısının, hem de toplumsal formasyonlara eklemlenen sistemleşmiş yapısının belirleyici niteliğe kavuşmasının ciddi bir mücadele gerektirmiş olduğu varsayılırsa, varılmış olan erkekler lehine başarısının, iki cinsin uzlaşması olarak da anlaşılması gerekir.

Erkek egemenliği ya da aynı anlama gelmek üzere kadınların belirlenen cins konumunda bulunmaları, kadın cinsinin **consensus**'unu gerektirir ve böyledir de. İkinci cins konumu, kadın cinsi tarafından, esas olarak, rıza ile benimsenir. "Aklı kısadır" ama "saçı uzundur". Uzun, ışıl ışıl ipeksi saçlar erkeklerin hiç aklından çıkmayan, neredeyse hayranlık duydukları, sevimli iltifatlar yağdırdıkları en "hoş" kadın yanlarından biridir. Erkek işine karışmaması kuraldır, ama "elinin hamuru" bütün bir aileyi doyurur. "Eksik etektir", ama eteğinin altında erkeklerin "süreceği" çok verimli bir "tarla" vardır. Kadın hem zevk aracıdır, hem namus; uğruna hapis yatılır. Kadın sevgilidir; anadır, cennet ayaklarının altındadır.

"Hadi bakalım. ben şu elmayı yerken sen bahçeyi sula. hayvanları say, yemeği hazırla ve kendine çeki düzen ver. Yılanı beslemeyi de unutma."

Erkeğin egemen olma mücadelesi nasıl gelişti; erkek egemen ideolojinin yerleşmesi nasıl bir seyir izledi; cinsiyetçi sistem toplumsal formasyonlara nasıl eklemlendi? Bu soruların tartışmasını-kendi açımdan- daha sonraya erteleyerek, denilebilir ki, cinsiyetçi ideoloji doğal ve toplumsal nedenlerle kadın cinsini yok etmeye yönelmediğine göre, bu cinsin de rızasını da alacak biçimde hegemonya kurdu.

Cinsiyetçi ideoloji ve erkek egemenliğinin, kadınları ikinci cins olarak belirlerken, onlara bazı "hoşlukları" da bahşederek uzlaşma noktasını bulmuş oldukları söylenebilir. Mücadelenin yitirildiği bu noktada ise, kadınların konformizminin başladığını söylemek yanlış olmaz. Kadınların ikinci cins konumuyla uzlaşmaları, onların bu konuma uygun yaşamalarını da beraberinde getirir.

Ancak, kadınların içselleştirerek savundukları, yaşam biçimi olarak uygulayageldikleri, yeniden ürettikleri erkek egemen ideoloji verili erkek egemen ideolojinin aynı değildir. Egemenin, egemenliğini sağladığı uzlaşma noktasındaki kadını hoş tutma yanı, kadınların avuntusu olarak erkek egemen ideolojiyi benimsemenin yolu olur.

Erkek egemen ideoloji, kadınların ikinci cins konumuna tabi olmasının, bu konuma uygun kılınmasının deneyimi olması nedeniyle ikili bir karaktere sahiptir. Aynı ikili karakter, kadınlar için de geçerlidir. Kadınlar ikinci cins konumuna tabi kılınmanın gerekli niteliklerini taşırken, öte yandan, erkeklerle aralarındaki farklılığın, kendileri aleyhine bir farklılık olduğu bilincine varma sürecini de yaşa(yabili)rlar.

Feminizmden sözedebileceğimiz ilk nokta bu olabilir. Feminizm, kadın ve erkek arasındaki farklılıkların algılanması ve değerlendirilmesini içerir. Ayrıca, erkek egemenliğini aynıyla-bu kez kadınlar lehine- üretmeye ve o egemenliği kullanmaya değil, ona karşı direnmeye eğilimlidir.

Feminizmin, sınıf ideolojileriyle olan farklılığı bu noktada daha iyi anlaşılabilir. Çünkü feminizm, erkek egemenliğine karşı direnişin ve bu egemenliğin yok edilmesinin koşullarını özleyen bir ideoloji olarak, bu çerçeve ile sınırlıdır. Sınıf ideolojileri gibi ayrıntılı toplum projelerine sahip değildir, olamaz da.

Çünkü;

- Feminizm bir cins ideolojisi olarak, ya da aynı anlama gelmek üzere ikinci cins konumundan sıyrılmayı öngören bir ideoloji olarak, belli-farklı toplumsal formasyonlar içinde varolur.

- Feminizm bir cinse özgülüğü nedeniyle, toplumsal formasyonunun üretim biçiminin tarihsellik ve maddiliğine içsel olarak indirgenemeyen bir tarihsellik ve maddiliğe sahiptir. Feminizmin tarihselliği ve maddiliği, kadın cinsinin sömürülüşünün ve baskı altına alınışının bugüne dek evrilerek gelen sürecine içkindir. (Ancak tarihin belli bir sürecinden sonra ikinci cins konuma düşen kadınların bu duruma karşı baştan beri direnmediklerini varsaymak için hiç bir haklı gerekçe olamaz.)

- Ayrıca feminizm, bütün diğer ideolojiler gibi, güçleri ve konumları farklı olan sınıflarca kurulan kapsamlı bir toplumsal iktidar sistemi içinde kayıtlı olarak bulunması nedeniyle, içerisinde varolduğu toplumsal formasyondaki sınıf ve ideolojilerle de çeşitli düzeylerde bağlantılara sahip olur.

Toplumun yarısını oluşturan bir cinse karşılık düşen bir ideoloji olarak feminizm ile toplumdaki diğer sınıf ideolojilerinin ilişkisi, sınıf ideolojileri açısından bir yarışma ve eritme süreci anlamına gelir. Sosyalist ideolojinin maddi güç olma sürecinde, burjuva ideolojisinin ise verili sistemin sürdürülmesinde sınıf öznelerine ihtiyaç duyması çok anlaşılır bir durumdur. Ama soruna cinsler açısından bakarsak, her iki sınıf ideolojisinin de özneleştirmek zorunda olduğu kadın cinsiyle ilişkisi yarışmacı ve eritmeye yönelik bir tutum olarak belirir.

Sınıf ideolojilerinin, feminizme olan bu ilişkisine karşın, tam da bu nedenle ve kadınların toplumdaki çeşitli sınıflara kayıtlılıkları nedeniyle, bu ilişki çeşitli eklemlenme biçimleri içinde varolur. Tam tersinden erkek egemen ideolojinin, farklı toplumsal formasyonlardaki farklı egemen ideolojilerle eklemlenmesi gibi.

Erkek egemen ideoloji de, feminizm de sınıf, ulus, renk, ırk, din ötesi bir özellik taşıyor. Birincisi kadın cinsinin ikincilliğini öngörerek bütün erkek cinsine üstünlük sağlarken, ikincisi egemenliğe direnmeyi ve egemenliği yoketmeyi öngörerek bütün kadın cinsine eşitlik, özgürlük, kurtuluş yolunu açıyor, ya da bu yolu açma potansiyel ve olanaklarını sağlıyor. Bu anlamda feminizm, kadın cinsine özgülüğü çerçevesinde bütünlüklü bir ideoloji niteliğine sahip bulunuyor. Feminizm içi ayrımlar ise bu bütünlüklü olma halinin karşıtlığına değil, kadınların farklı toplumsal sınıflara kayıtlı olma durumlarına işaret ediyor.

"Tarih Tekerrürden İbaret" mi?

Osmanlı Müdâfaa-ı Hukuk-u Nisvan Cemiyeti, Osmanlı dönemindeki pek çok kadın derneğinden bir tanesi. "Kadınların Dünyası" da bu derneğin çıkardığı bir dergi. Serpil Çakır'ın araştırmasını özetleyerek yayınlıyoruz.

Filiz Koçali

Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi'nde Serpil Çakır'ı dinliyoruz. Bir Osmanlı kadın örgütünü, Osmanlı Müdâfaa-ı Hukuk-u Nisvan Cemiyet'ni anlatıyor. Toplantı başlarken aklıma Stella'nın sözleri geliyor. "**Dünya kurulduğundan beri kadınlar ve erkekler birlikte varoldular. Tabii bunu biyolojiye bakarak anlayabiliriz. Tarihe bakarsanız yalnızca erkekler var**" diyordu Stella. (Ayşe aylık bir dergiye aktarmış.) Gerçekten de tarihe bakarsak, biz neredeyse yaşamamışız bile. Yine tarihe bakarsak Türkiye'de kadınlar hak kazanmak için mücadele etmemişler, onlara her hak erkekler tarafından, tepeden verilmiş. Oysa Serpil anlatıyor, biz hayretler içinde kalıyoruz: meğer atalarımız, (tabii ana atalarımız) kendileri için ne çok şey yapmışlar. (Bunları öğrenmek gerçekten çok heyecen verici.) Osmanlı Müdâfaa-ı Hukuk-u Nisvan Cemiyeti 1913 Mayıs'ında kurulmuş. Bu cemiyetin, fikirlerini yaydığı ve anlattığı **Kadınlar Dünyası** isimli bir de dergisi var. Bu dergide ayrıca çeşitli kesimlerdeki kadınlardan gelen mektuplar da yer alıyor. Dergi önceleri günlük çıkmış (yüz sayı kadar). 1914-1918 arası savaş nedeniyle yayınına ara vermiş. 1918'den sonra yeniden çıkmaya başlamış. Serpil'in ulaşabildiği son sayı 1921 yılına aitmiş. Ondan sonra yayınlanıp, yayınlanmadığı bilinmiyor. Dergi Savaş sonrası yeniden çıkmaya başladığında, kağıt sıkıntısı nedeniyle ancak 3 bin adet basılabileceğini açıklıyor ve okurlara abone olmaları çağrısı yapılıyor. (Demek ki daha önceleri en az üçbinden çok basılıyordu.)

Dergiye gelen ilk tepkiler çok hoş, tabii düşündürücü de... Bir kadın "**Kadınlar Dünyası** ismi beni şaşırttı. Sonra düşününce çok hoşlandık. Kadınların da bir dünyası var, bunu bize hissettirdiniz" diyor.

Dergiden edinilen bilgiler ard arda sıralandıkça, Canan (Arın) dayanamadı ve "Tarih tekerrürden ibaret" dedi. (Bu nedenle yazının başlığı Canan'a ait.)

Cumhuriyet

Kadınlar bugün miting yapıyor

Bugün miting var

Yeni seyyare Arzın, çok uzaklarda dolaşan solgun renkli bir ablasıdır!

İnhisar mı bandrolsuz?

O zaman da kadınlar dergilerine sarkıntılık, dayak gibi sorunlarını yazmışlar.

Kadınlar o yıllarda da bir kütüphane kurma gereksinimi duymuşlar ve Cazibe Hakkı Hanım bu işle uğraşmış. Hatta içlerinden biri Aziz Haydar Hanım kadınlara özel okul için bütün malını mülkünü, mücevherlerini satmış.

O yıllarda da kadınlar aile ilişkilerini tartışmışlar, erkeklerin kendilerine kötü

davrandığını yazmışlar. Hatta içlerinden biri **"Erkek matah bir şey olsaydı ona koca değil, gonca" der**dik demiş.

MEHMED EFENDİ
MAHDUMLARI
Cumhu
Cehirinci sene No 3922
ünya kadınları bugün Yıldız
Sarayında toplanıyorlar!
ongreyi İstanbul valisi açacak ve
Mm. Aşbi bir nutuk söyliyecek
BARLIK-BERABERLİK

Kadınlar (ne yazık ki) ilk bir araya geldiklerinde feminizmi pek benimsemişler. (En azından kavram olarak.) Daha sonraki yıllarda, içlerinden biri **"Feminizmi geçmişte gülyabani gibi görüyorduk"** demiş.

O yıllarda erkekler feminizmi bölücü ve yıkıcı olarak değerlendiriyormuş. Bunun üzerine yine içlerinden biri **"Feminizm yanlış telakki ediliyor. Feminizm ahlakı, saadeti mahveden bir cereyan değildir. Bilakis feminizm, ahlak esaslarına, vicdan ve akıl esaslarına dayanarak daha iyi bir saadetin idrakini temin eden bir yoldur. Feminizm haksızlığı, biçareliği ve eğitimsizliği kaldıracaktır"** demiş.

O yıllarda da aydın ve ileri erkekler kadınları erkeklerle birlikte elele mücadeleye çağırıyormuş. Erkekler çıkardıkları "Erkekler Dünyası"nda **"Kadın-erkek birlikte insan dünyası yaratacağız"** diyorlarmış. (Yine de bu erkeklere fazla haksızlık etmeyelim. O dönemde birçok erkek kadın düşmanlığı yaparken, bu erkekler kadınlara haklarının verilmesini ve o döneme göre başka ileri şeyleri de savunmuşlar.)

O yıllarda da Türk (ve Müslüman) kadın derneklerinde azınlıklar ya da başka uluslardan kadınlar pek yer almamışlar. Ermeni ve Rum kadınlarının kendi dernekleri varmış. (**Kadınlar Dünyası**'nda "her mezhepten kadın" ibaresi var.)

O yıllarda da kadınlar, ev işlerinin onları ne kadar engellediğini farketmişler. Aziz Haydar Hanım (babası, oğlu öldüğü için erkek ismi koymuş ona) **"Kadının toplumsal yaşama girmesi için evdeki işlerden kurtulması gerekir"** demiş. O yıllarda da kadınlar, kadınlar adına söz söyleyen erkeklere karşı kendi mücadelelerini kendilerinin vereceğini vurgulamışlar. "Biz Osmanlı kadınlarının, kendimize mahsus inceliğimiz, kendimize mahsus adet ve adabımız vardır, bunu erkek muharrirler bir kadının anlayacağı ruhla anlayamazlar. Lütfen bizi kendimize bıraksınlar, hayallerine bazice (oyuncak) büyurmasınlar. Biz kadınlar, hukukumuzu bizzat kendi içtihatımızla müdafaa edebiliriz."

Canan **'Tarih tekerrürden ibaret' derken ne kadar haklıymış değil mi?**

Neyse, şimdi Serpil Çakır'dan uzunca bir alıntıyla derneği ve dergiyi biraz daha yakından tanıyalım:

"Cemiyetin amacında vurgulanmak istenen, kadının toplumsal hayatla bütünleştirilmesi, çalışma hayatına katılımının gerçekleştirilmesiydi. Bu doğrultuda yapılması düşünülen hususlar maddeler halinde sunuluyordu. O yıllarda Batılı kadının gündeminde olan siyasal hak istemi cemiyetin programında yer almıyordu. Zira, Osmanlı kadını siyasallaşmak bir yana, toplumsal hayata girememişti bile. Tek is-

teği, öncelikle bu zinciri kırabilmekti.(...) Cemiyet, kadını sımsıkı kuşatan geleneklere, kısıtlamalara, kadın-erkek eşitsizliğine, hukuksuzluğa, eğitimsizliğe karşı bir mücadele başlattı.

Bu amaçla gerek aile hayatında, gerekse toplumsal ilişkiler ağında yeni bir düzenlemeye gitmenin gereği üzerinde duruldu. Kadının her alanda, hatta siyasette bile başarılı olabilecek yetenekte olduğu ileri sürüldü. Bu durumu düzeltecek "toplumsal inkılâb" yapmanın artık sırasının geldiği belirtildi. Aile hayatında esaslı değişime gidilerek, kadınla erkeğin seviye-i irfanının mümkün mertebe birleştirilmesi, eşler arasında uyumun sağlanması istendi. Boşanma hakkının kadına tanınması, çok eşliliğin önlenmesi, evlenme biçiminde değişikliğe gidilerek, görücülük yerine eşlerin birbirini görmesi, tanıması gerektiği ileri sürüldü. Toplum içinde ayrı yaşamak zorunda kalan kadının toplumsal yaşama katılımıyla, kadınla erkeğin daimi bir ilişkiye girmesi gerektiği üzerinde duruldu.

Cemiyetin programında ilkin kadının ev dışında giydiği giysilerin düzenlenmesi kararlaştırıldı. İkinci olarak kadının çalışma yaşamına katılımını kolaylaştıracak çeşitli işyerleri açılması planlandı. Örnek olarak dernek bir terzievi açtı; terzilik öğreterek, dışarıya siparişle iş yaptırmaya başladı. Derneğin bu uğurda yaptığı yayın başarılı oldu ve kadınlar tarafından çeşitli ticarethaneler açıldı. Ama dernek asıl başarısını, Osmanlı-Türk kadınının ilk kez bir kamu kuruluşuna girmesini sağlayarak gösterdi. Derneğin teşviki ve verdiği mücadele sonucu, başvuruları önce kabul edilmeyen Bedra Osman Hanım ve arkadaşları, sonunda İstanbul Telefon İdaresi'ne kabul edildiler. Dernek Türk kadınının ilmin ilerlemesine seyirci kalmadığını göstermek için üyelerinden birinin bir Osmanlı pilotuyla uçmasını düşünür, yetkililerden izin alındıktan sonra, üyelerden Belkıs Şevket Hanım, Kasım 1913'de Tayyare Okulu'ndan Fethi Bey'in kullandığı uçakla uçar. Uçaktan, üzerinde derneğin ismi yazılı kartları atmayı da unutmaz.

Derneğin programındaki üçüncü madde de, cemiyet kadınlığını yükseltecek, bunu tüm topluma yayacak bir dizi ilke edinmişti: Özel okulların açılması, gazete ve kitapların yayınlanması, konferanslar düzenlenmesi cemiyetin faaliyet konuları arasındadır. Kızlara yüksek öğrenim hakkı istendi.

Önceleri tartışma konusu bile edilmeyen siyasal hak, 1918'lerde gündeme getirilerek, çok yakın bir gelecekte kadınların siyasal haklarını alacakları belirtiliyor, **"Bu artık, tahakkuk etmiş bir haktır"** deniyordu.

1923'de bu derneğin üyelerinden Nezihe Muhittin Kadınlar Halk Fırkası'nın kuruluşu için başvuruda bulunuyor, ancak vilayet kadınların seçme seçilme hakkı olmadığı için bu başvuruyu reddediyor. 1924'de ise aynı kadınlar, bu orta sınıf kadınları, kuruluş maddelerini 'ılımlı' bir hale getirerek Türk Kadınlar Birliğini kuruyorlar".

Ne yazık ki, Serpil Çakır'ın anlattıklarını özetleyerek sunabildim. (Ayrıca o birbirinden ilginç diaları da izleyebilmenizi çok isterdim.) Serpil Çakır "Evet, Osmanlı kadını belki İngiltere'deki gibi ölümüne mücadele etmedi ama bu, o yıllardaki kadın hareketinden söz etmememizi gerektirmez" diyor. Bu noktada kadınların hakları için mücadele etmedikleri konusunda öyle çok kolay söz söylememek gerekir diye düşünüyorum. Evet, Serpil Çakır, kadınların tarihini araştıran ender, genç tarihçilerden biri. O yıllarda bilinen 20'den fazla dergi, pek çok derneği araştırabilsek keşke. Ve bize unutturulan tarihimizi yazabilsek.

Yaratıcılık, Ama Hangi Sınırlar İçinde?

Nalan Akdeniz

"Kadınlar! Mecbur musunuz bu markayı habire siz seçmeye? Erkekler! Gelin bakkallara, marketlere, kendi markanızı kendiniz seçin." Birgün TV'yi açtığımızda böyle bir reklamla karşılaşsak... Ya da, özen ve şefkatle bir dilim ekmeğe margarin süren baba, çocuklarını besledikten sonra, haz içinde onların yeşilliklere doğru oynamaya gidişlerini seyrederken kameraya dönerek elindeki margarin paketinin özelliklerini sıralayıp, iki çiftte final lafı etse ne hoş olurdu... Parfümünü sürdükten sonra sevgilisi ile buluşmaya giden kadına, yolda olası bir el, göz ya da söz sarkıntılığı reklamın bir anında görüntülense ne yaratıcı bir reklam olurdu... Ama olmuyor işte. Yatağından fırlayıp çocuğunun odasına koşarak "Ama ben bir anneyim" dedikten sonra, çocuğunun gelecekle ilgili garantisini sigortada gördüğünü, gördüğü rüyadan hareketle geceyarısı söyleyen anneye sözümüz yok. Kendisiyle gündüz vakti, 'analık' konusunda sohbet etmeyi tercih ederiz... Kazara, önüne önlük bağlayıp, bulaşık yıkamaya kalkışan erkeğin, karısı tarafından "sen kendi işine bak, o işi bana bırak" yollu paylanması da işin çabası.

Reklam sektörü yaratıcılık ve yeniyi kovalama konusunda en iddialı sektör. Ama hangi sınırlar içinde?

Türkiye'de reklam sektörü üzerine yazılan makalelerde, 1970'li yıllardan sonra bilimsel reklamcılığın başladığı değerlendirmesi yapılır. Sözü edilen yıllarda reklam kampanyalarının piyasa araştırmalarına ihtiyaç duyduğu, çoğu etkin kampanyada, rekabet piyasası koşullarını belirlemek, hedeflenen tüketici grubu malın tüketimi doğrultusunda yönlendirmek için bilimsel çalışmalar yapıldığı bir gerçek. Bu bilimsellik, mevcut tüketici alışkanlıklarını bilmeyi ve bunu veri almayı reklamcılığın gündeminde tutuyor hep. 'Tüketici alışkanlıkları" pazar hareketini belirleyen tüm faktörler. Toplumsal değerler, iş bölümü ve özellikle cinsiyetçi işbölümü ise, "tüketici alışkanlıkları" içinde en önemsenenler kuşkusuz. Reklam, gerek tüketici olarak kadına yönelirken, gerekse bir reklam materyali olarak kadını kullanırken bu alışkanlığı hiç unutmuyor. Unutturmamaya da niyetli.

"Meğer kocam beni ne çok seviyormuş da haberim yokmuş" diyor yeni doğurmuş bir kadın. Doğumla 'cazibesini kaybeden' kadın, reklamın malzemesi. Ama reklam devam ediyor. Hayır öyle değilmiş, öyle olsa bile doğumla kaybettiği cazibe, kocasının ona tekmil fayans banyo takımı almasına engel olmamış... İşini büyütüp daha fazla para kazanamadığı için sevgilisini terkeden genç kız belli ki 'kaşık düşmanı' olmaya namzet, ya da gözü doymaz bir tüketici adayı. Bir başka reklam da bu mesajı etkili bir 'tüketici alışkanlığı' olarak seçmiş kendine.

Örnekleri çoğaltmak mümkün. Kadının, kadın bedeninin, ailenin, cinselliğin, işbölümünün, analık duygusunun kullanılmasına dayalı daha pek çok örnek verebiliriz. Kimi çok çığırtkan, kimi daha estetik ve ince düşünülmüş, kimi görsel bir şölen gibi. Ama kabaca ya da inceden inceye, cinsiyetçi ayrım pek çoğunun malzemesi.

Sektörün çalışanları içinde buna eleştirel bakanlar da bu durumu değiştiremiyorlar. Reklamda 'aykırı' olmak cesaret işi değil. Ama 'tüketici alışkanlıkları' değiştiğinde, örneğin belli ürünlerin boyutu gündeme geldiğinde, reklamın mesaj ve tarzında ısrar etmesi cesaret olabilir. Çünkü reklamın derdi malı satmak.

"Birde size sürprizimiz var, sizi kameraya çektik"... "Ayyy yapmayın, sahi mi?"

Kimseyi kameraya çekmedik, ama vakti zamanında çekilmiş bazı reklam

35 yaşında bir kadın
19 yaşında bir sarışın kızın
Nişanlısını kaçırıyor
Mahirane hilesi

35 yaşlarında bulunan Bayan Secide. 19 yaşlarında bir sarışın kızın zengin, bir tüccar olan nişanlısını ayartmayı ve aşkına rakip olmayı kurmuştu. Bayan Secide zeki ve dessas idi. Maksadına nail oldu. Çünkü, o da rakibesi kadar genç ve şayanı arzu görünmiye muvaffak olmuştu. O, Biocel tabir edilen ve her beşereye gençlik ve güzellik veren kıymettar bir cevherin Viyanada keşfedildiği hakkında yazılan makaleleri okumuştu. Cilt için elzem bir unsur olan işbu cevherin Tokalon kremi terkibinde bulunduğunu öğrenince hemen her gün muntazaman Tokalon kremini kullanmıya başladı. Bir ay zarfında buruşuklukları tamamen zail oldu ve cildi her genç kızın cildi kadar taze ve açık bir hal aldı.

Cilt, Binceb cevherini kaybedince yüzün adaleleri zayıflar ve buruşukluklarla çizgiler meydana çıkar ve cilde [illegible] cevherleri iade edince bunlar tamamen zail olur.

Viyana Üniversitesi profesörü doktor K. Stejskal, bu kıymettar cevheri dikkatle seçilmiş genç hayvanların cildinden istihsale muvaffak olmuştur. Her akşam yatmazdan evvel cild için elzem bir unsur olan Biocel Tokalon kremi kullanıldıkta her kadın, bu çirkin ve buruşukluklardan kolayca kurtulabilir. Solmuş cildini gençleştirebilir ve 10-20 yaş daha genç görünebilir.

afişlerinden seçmeler yapmaya çalıştık.

Osmanlı'da reklamın gazete sayfalarında yer alması 1860'lı yıllara kadar uzanıyor. 1890'lı yıllarda ise resimli reklamlarda artık kadınlar da var. Korse, giysi, kozmetik ürünleri ve sigara kağıdı, ev eşyaları öne çıkan reklamlar. Hedef kitlesi özellikle Fransız, İngiliz, Alman malı kullananlar. Dönemin reklamları, İstanbul'da, daha doğrusu Konstantinapolis'te yaşayan ayrı bir dünyaya tanıklık ediyor. Takibeden yıllar aynı tanıklığı sürdürüyor. 1920'li yılların gözde tüketim maddesi arabalar. Şık giyimli 'Avrupai' kadınlar, reklam afişlerinin, araba kadar önde olan görsel malzemesi.

Cumhuriyetin ilanını takibeden yıllarda, yeni yazıya geçişle birlikte, dil ve anlatım olarak reklam da bir bocalama devresi yaşıyor. 1930'lu yıllar yerli malı

kullanmanın erdemlerini kadına yüklerken, aynı yıllarda, yabancı markalı beyaz ev eşyasının bakir Türkiye pazarında hedef kitlesi yine kadınlar. Bankalar tasarrufla ilgili mesajlarını aile ve kadın üzerinden işliyor. Bankada hesabı olan, geleceği parlak bir 'eş'e sahip olmak, bankaların genç kızlara ve tabii damat adaylarına diğer bir mesajı. İyi bir 'koca' için, kendine bakması gereken genç kız, öykülü bir reklamla eğitildikten sonra, seçeceği kozmetik markası konusunda da yönlendiriliyor.

1940'lı yıllar savaş yılları ama reklamlar hızını kaybetmiyor. Yerli mallar kampanyası artık sönümleniyor. 50'li yıllar 'darboğazlardan çıkış' ve 'her sokakta bir milyoner' yılları. Reklamlar zenginliğe özlemi dile getiriyor. 'Dikkat et! Kaçırdığın bir milyondur' Milli Piyangonun bir çekilişte sloganı. Piyasaya yeni giren yabancı marka bir sabun reklamı ile, kadınlar artık dünyaca meşhur artistler gibi olmaya özendiriliyor. Marshall yardımı ve pazardaki Amerikan malları bolluğundan kadınlar reklamda paylarına düşeni alıyorlar. Yenilenecek eşyaların dinamiği kadında, güzel olmak zorunluluğu kadında, tasarruf sorumluluğu kadında, 'eşini, aşını, işini' bilmek kadında.

Kısaca, ekonomik ve sosyal tarihle, kadınların ezilmesinin tarihiyle iç içe bir tarih reklamın tarihi.

Bir Başka Kadın Gene Şaşkın!

Nural Yasin

Bu sayfada yaratmaya çalıştığım imgeyi henüz içimde oluşturup benimseyememişim anlaşılan. Yunanistan'da bir tatil köyünde yaşadığım birtakım duygular bu kaygıyı bir kez daha duyurdu bana. Kaldığımız pansiyonun sahibesini çirkin ve itici bulduğum için tam da tanımlayamadığım bir huzursuzluk ve keyifsizlik duymamla başladığı bu küçük öykü. Mutfağa "kahve suyu ısıtabilir miyim?" diye sormak için girdiğimde, saklanması gereken çirkinlikleri tam da örtmeyen bir külotun üzerine tişört giymiş, şişman, koca bacaklı, tatsız bir genç kadınla karşılaştım. Öylesine itici geldi ki bana, kahve yapmaktan bile vazgeçip odama geri döndüm.

Akşam yemeğini yediğimiz lokantanın garsonu güleryüzlü, temiz suratlı, tatlı bir gençti. Müşterilerine özenle davranıyor, sunduğu yemeklere sempatik tavırlarıyla tad katıyordu. Yemeğin sonunda bir resmimizi çekmesini rica ettik kendisinden. Resmi çektikten sonra "siz bizim pansiyonda kalıyorsunuz değil mi?" diye sormaz mı! Bayağı şaşırıp irkilmiştim. "Bu hoş çocuk o tatsız kadının kocası nasıl olur" diye hayıflandım. Yanlız kimin adına hayıflandığımı ben de tam anlayamamıştım. Genç çocuk adına mı, yoksa böylesine abuk sabuk ölçülerle kadınları değerlendirmeye kalktığım için kendi adıma mı hayıflanıyorum diye düşünürken, bir de baktım bu sefer de öfkelenmiştim. "Oh! Ne âlâ! Kız evde çocuk bakıp ev işi yaparken, kocası buralarda kimbilir hangi turistle eğleniyordur" diye sürdürdüm iç diyalogumu. Şimdi de sevimsiz ve tatsız bulduğum kadına acımaya mı kalkışmıştım?

Derken, ertesi gün, kahvaltıdan sonra itici kadın ve çekici kocasıyla avluda karşılaştık. "Eh iyi, hiç olmazsa eve uğruyor adam" diye düşündüm. Evin çok güzel bir terası vardı. Orayı neden lokanta yapıp işletmediklerini sordum. Garson çocuk, "lokanta işletmek zor iş" diye yanıtladı sorumu. "Burayı lokanta yaparsak, karımla beraber çalışmak zorunda kalacağız. İkimiz de yorgun olunca birbirimize karşı iyi davranmak zorlaşır. Terslenebilir, aksilik edebiliriz. Hem karı kocanın aynı işte çalışması ilişki açısından iyi sonuç vermiyor." Bu sefer de, aldı mı beni bir sevinç. Demek karısına bayağı değer veriyor, ilişkilerini bir biçimde korumaya çalışıyordu bu genç ve hoş koca. Aman ne iyi! İçimi su serpildi, sırtımdan bir yük kalktı sanki. Fakat yavaş yavaş sırtımdan kalkan yükün ağırlığını içimde duymaya başladım. Zaten karışık olan kafama binbir soru üşüştü. Neden bu kadının portresini adamın ona karşı tavrıyla çiziyordum hâlâ? Kadının duygularını anlamaya, yaşamını öğrenmeye çabalayacağıma, onu yanındaki erkeğe ve onun davranışına

göre değerlendiriyordum. Neden kadın hakkındaki olumsuz izlenimimi salt onun görünüşü belirlemişti? Neden lâyik görmemiştim onu hoş yakışıklı gence? Bir Başka Kadın olamamıştım. Savunduğum değerler davranışlarıma sin(e)memişti henüz. Bu yargılar, kadını kısıtlayan, kadının kimliğini yok eden, özgürlüğüne gem vuran bu ölçüler, salt onu değil beni ve de tüm kadınları tutsak etmiyor muydu? O gece, o hoş garson, yanımdaki yakışıklı arkadaşımla resmimi çekerken "bu suratsız kadın bu sempatik adamın yanında ne arıyor?" diye düşünmüştü belki de.

Telâşla aynaya baktım. Yandığım için kendimi güzel ve sağlıklı hissediyordum. Oysa gözlükle yandığım için gözlerimin çevresi bembeyaz kalmış, suratımı hortlağa çevirmişti. Üstelik güneş yüzümdeki kırışıklıkları derinleştirmişti. Kullandığım koruyucu krem bir işe yaramamıştı anlaşılan. Özene bezene seçtiğim bol, ekose tatil eteği de beni bayağı şişman yapmıştı. Kalın, pahalı kemerim keza. Bir Başka Kadın olamamam bir yana, kendi tuzağıma kendim düşmüştüm işte.

Matisse'in kadını aynadaki imgesini –kilolarına ve kıllarına rağmen– seviyor.

Biraz da Sataşalım...
- Ey Sakal Sen Nelere Kadirsin!

Yelda

- Tıraş oldun mu?
- OLDUMM!..

Yaklaşıp yanaklarını gösteriyor. Hemde taa bir yıl önce tıraş olmuş, sorulur mu yani?... 17 yaşındaki Engin Gümüş'e sormaya devam ediyorum:

- İlk kez tıraş olduğunda neler hissettin?
- Artık benim de sakalım çıkacağına inandığım için rahatladım.

Bıyıklı Engin, dudağının üzerindeki tek tük tüyleri henüz hiç tıraş etmemiş çünkü onu da keserse suratında hiç tüy yokmuş gibi görünmek istemiyor. "Sakalım iyice çıkınca bıyıklarımı keseceğim" diyor. Bıyığı, sakalı olmayanın "normal bir adam" yerine konmamasından, diğer erkeklerin "sakalın çıksın, ondan sonra konuş" demelerinden yakınıyor. Görünen o ki, genç erkekler, "sakalım, bıyığım neden çıkmadı, çıkmayacak mı acaba" kaygısını taşıyorlar.

"Bıyıkları Çıkmayana Bıyık Çıkartılır" diye ilan veren erkek kuaförü Zülküf Kılıç, "çok kıllı erkekler az kıllıları küçümser" diyor. Aşağılamak için az tüylülere "parlak" deniyormuş. Parlak demek kadınsı demek ve bu da, yani kadınsı olmak aşağılanmaya yetiyor. (Efemineleri sevdiğimi de nerden hatırladım birden?)

Dört yıldır sakal bırakan Hasan Türkçocuğu da sakalı "erkeklik abidesi" olarak tanımladı.

Sakala yüklenen anlam bununla da bitmiyor. Resmi ve hatta özel işyerlerinde sakal bırakılmasına izin verilmediği için tepki olarak da sakal bırakmak istiyor erkekler. Bu şekilde anti-otoriter olmuş oluyorlar. Zam vermeyen patronu sakal bırakarak protesto ettiklerinde ise, kendileri farkında olmasa bile kadınlar üzerinde otoriter olduklarını gösteriyorlar.

Kadınların sakallı, bıyıklı erkeklerden hoşlandığına onlar adına karar veren erkekler kısmetleri açılsın diye; top, keçi, çember veya entel sakal bırakırlarken, görüşlerini aldığımız kadınlara dağ ve orman gibi yerleri çağrıştırdı.* Örneğin 27 yaşındaki Hande Öztezcan sakal, bıyık sevmediğini, erkeklerin yakıştığını sanıp bıraktıklarını söyledi. Sakalımız yok ki sözümüz dinlensin! Sakal; kimi erkeklerin kadınlara karşı güç göstergesi olduğu gibi, yetişkinlerin gençler üzerindeki "üstünlüğü"nü de simgeler. Bunu anlatan bir de söz vardır: "Biz bu sakalı değirmende ağartmadık."

Sakalın kerameti, erkekliğin alamet-i farikası olmasından başka kimi zaman da kutsal sayılmasından kaynaklanıyor. Özel olarak saklanan peygamber sakalının ziyaret edildiği bir dünyada ne diyelim, aşağı tükürsen sakal...

* Buradaki "kadınlar", "erkekler" genellemeleri bütün kadınları ve erkekleri anlatmıyor tabii ki, ama biraz da sataşalım dedik ya...

DOSYA: DOĞU ALMANYA'DA KADINLAR

KAKTÜS'ÜN 10. sayısında Hülya Eralp'in "Doğu Almanya'nın Kadınlar Cephesinde Neler Oluyor?" adlı yazısını yayınlamıştık. Bu sayıda, Hülya'nın sözünü ettiği Bağımsız Kadınlar Birliği'nin sözcülerinden Ina Merkel ile yapılmış bir söyleşiyi, 3 Aralık 1989'da Berlin'de yapılan kadın toplantısından çıkan Talepler Metni'ni ve yine Hülya'nın sözünü ettiği "Mor Saldırı" grubunun Doğu Berlin'de dağıttığı bildiriyi (**Cahiers du féminisme,** sayı 52) yayınlıyoruz. Bu Dosya'da yer alan her görüşe katılmıyoruz. Dosya, bizim açımızdan, şunu belgelediği için ilginç: Kendilerine ait bir feminizm geleneğine sahip olmadıkları halde, Doğu Almanyalı kadınlar kısa bir süre içinde bütün dünyadaki feministlerin gündeme getirdikleri kimi sorunları gündeme getirmişler, kendi kaderleri üzerine söyleyecek çok söz bulmuşlar. Bu, bir yandan "reel sosyalizm" denen rejimin kadınlar açısından ne anlam taşımış olduğunu gösteriyor, öte yandan da herşeye rağmen bu kadınların 'talep etmeyi' öğrenmiş olduklarını... Ayrıca, 'siyasete katılım', 'kota' gibi kadınların her yerde tartıştıkları sorunları gündeme getirmesi bakımından da ilginç Doğu Almanya'da kadınların yaşadıkları süreç.

KAKTÜS

"Kaybedecek vaktimiz yok!"

Söyleşi: "Doğu Almanya'da Artık Kadınları Hesaba Katmak Gerekiyor"

A. M. Granger: Sözcülerinden biri olduğun birlik "Bağımsız Kadınlar Birliği" adını aldı. "Bağımsız"dan neyi kast ediyorsunuz?

Ina Merkel: Bizim açımızdan bağımsızlığın iki anlamı var. Herşeyden önce herhangi bir partiden bağımsızlık. Bizim gözümüzde bu temel bir şey. Bugüne kadar var olan tek kadın birliği DFD (Alman Demokratik Kadın Birliği) idi ve o da partiye, yani SED'e (Sosyalist Birlik Partisi) tümüyle tâbi idi. Ama bu aynı zamanda, federasyonu oluşturan her grubun diğerlerinden bağımsız ve kendi politikasını geliştirmekte özgür olduğu anlamına da geliyor. Tarihimiz nedeniyle, Doğu Almanya'da, herşeyin tepeden verilmesini bekleme, çok merkezileşmiş bir modele göre davranma yönünde güçlü bir eğilimimiz vardır. Tabii ki bu eğilim kadınlar arasında da yaygın. Biz bundan kopmak istiyoruz. Hiçbirimiz, başkalarına ne yapmaları gerektiğini buyuran merkezi bir örgütün önderi olmak istemiyoruz.

"Kadın erkek eşit haklara sahiptir."

Bizim için, tek tek grupların özerkliğini tanımakla, ortak çalışma yapmak ve faaliyetlerimiz arasında bir eşgüdüm sağlamak birbiriyle çelişen şeyler değil. Halen, bütün bu grupları kapsayan ve federasyonun platformunu oluşturacak ortak bir asgari program üzerinde çalışıyoruz. Çeşitli grupların temsilcilerinden oluşan bir koordinasyon kurulu kurduk. Bu kurul düzenli olarak, kadın hareketi adına tavır alabilecek sözcüleri seçiyor. Koordinasyon kurulunda temsil edilen siyasal yel-

pazenin, sözcülerin seçiminde yansıtılmasına çok özen gösteriyoruz.

A. M. G.: Öncelikli talepleriniz neler?

I. M.: Öne sürülen ilk talep bütün siyasal kararları katılım. Özellikle de, karar mekanizmasının her düzeyinde kadınlarla ilgili önlemleri veto etme hakkına sahip bir "kadınlar delegesi" istiyoruz. Belli bir karar kadınların çıkarlarına ters düştüğünde, bu hak kamuya açık bir tartışmanın başlatılması olanağını sağlayacaktır.

Ayrıca, ayrımcılığa uğradığını düşünen her kadına dava açma hakkını verecek bir eşitlik yasasının çıkarılmasını istiyoruz. Örneğin, "kadınların işe devamsızlığı denen şey, yani doğum izni, yüzünden belli bir işletmenin erkekleri istihdam ettiği ortaya çıktığında (ki bu giderek daha sık olan bir olay) ...İş sözleşmeleri sisteminin de yeniden gözden geçirilmesi gerekiyor. Biçimsel olarak iş sözleşmeleri "eşit işe ücret"i güvence altına almıştır; ama kadınlar genellikle erkeklerle aynı işe alınmazlar ve "eşit iş"in tanımı yoktur. Sonuç olarak da kadınlar her zaman daha düşük ücret alırlar. Kadınların ücretlerinin erkeklerinkinin düzeyine getirilmek üzere derhal düzenlenmesini talep ediyoruz.

Başlıca taleplerimizden biri de çalışma süresinin kısaltılması. 40 saatlik iş haftası hakkına bile sahip değiliz; haftalık çalışma süremiz 42 saat 45 dakikayı buluyor. Ve yılda sadece 18 günlük ücretli izin hakkımız var! Bence, bu talebin gerçekçi olmayan hiçbir yanı yok. Alman sosyologlarının yaptığı çalışmalar, bugün çalışma süresinin % 30'unun israf olduğunu ortaya koyuyor. İnsanlar çalışmak için hiçbir saikleri olmadığından çalışmıyorlar. Bundan, iş haftasını kısaltmak için neden "yararlanmamalı" ki? Bu, herkesin yararına olurdu ve çalışma saikini arttırırdı.

Tabii, hükümet bunun sözünün edilmesine bile razı değil. Bize hep, yaratılan artığın nasıl bölüşüleceğini düşüneceğimize, önce kemerlerimizi sıkmamız ve daha çok çalışmamız söyleniyor. Biz de 40 yıldır bekliyoruz. Elde ettiğimiz tek sonuç yaşam standardımızın düşmesi oldu! İnsanlar artık bu durumdan bıktılar. Hükümet yaşam standardını ve kalitesini iyileştirmek için birşeyler yapmaya başlamazsa, zaten yaygın olan Batı Almanya'ya göç daha da artmaya devam edecek.

Bu böyle sürerse Doğu Almanya'da matriyarkal bir toplum oluşacak, çünkü Batı'ya kaçanların çoğu erkek! Batı Almanya'da iş bulmak kadınlar için çok daha güç. Ama kadınların burada kalmalarının bir nedeni de, onlar için hiç de önemsiz olmayan sosyal önlemler -çok ucuz günboyu bakım merkezleri, Batı'daki kiralardan karşılaştırılamayacak kadar düşük olan kiralar...

A. M. G.: Sosyal hizmetler açısından Doğu Almanya'nın başka ülkelere özenecek bir durumu yok.

I. M.: Tabii, yeterli sayıda günboyu bakım merkezinin, yuvaların, ilkokulların olması çok önemli. Ama insan, başka bir yerde bakılsın diye, hep başkalarına bırakmak için çocuk doğurmaz. Bu yüzden hareketimiz, hem kendimiz için, hem ço-

cuklar için, hem de çocuklarına daha çok bakmaları gereken erkekler için daha fazla boş zaman yaratılması talebi konusunda çok duyarlı. Aydınlar da dahil olmak üzere aramızda hemen her kadının çocuğu var. Ve feministler olarak düşüncelerimizi sadece kendi durumumuza değil, çocuklarımız için yaratacağımız geleceğe de dayandırıyoruz.

Çevre sorunu başlıca ilgi alanlarımızdan bir diğeri. Doğu Almanya'da yaşayan herkes bu konuda çok duyarlı, çünkü bu ülkedeki çevre kirliliği dayanılmaz boyutlarda. "Yaşanamaz" ilan edilmesi gereken bir çok bölge var. Bieterfield ve Leipzig gibi yerler o kadar kirlenmiş durumda ki oralarda yaşayan insanlar sürekli öksürüyorlar. Bebekler için musluk suyunu kullanmak ise hiç akıl kârı değil! Dolayısıyla, diyoruz ki, çevrenin tahrip olmasını durdurmak için toplumu kökten yeniden yapılandıracak bir program olmalı. Onyıllar boyunca bu sorunları tümüyle görmezlikten gelmiş bir politikanın bedelini çocuklarımıza ödetmek istemiyoruz. Onlara, çevrenin sürekli bir tehdit oluşturmadığı, denizlerde, ırmaklarda hâlâ yüzebildikleri ve adına 'hava' demeye layık bir havayı soluyabildikleri bir gelecek inşa etmek istiyoruz.

A. M. G.: Kadın hareketinin temsilcilerinden biri olarak muhalefet örgütleriyle birlikte yuvarlak masa için hazırlık komisyonlarına katılıyorsun. Bu örgütlerle ilişkin nasıl?

I. M.: Son aylarda ortaya çıkmış olan bütün muhalefet grupları artık bizi kaale almaları gerektiğini biliyorlar ve "kadın sorunu"nu bundan böyle ellerinin tersiyle bir kenara itemeyeceklerinin farkındalar. Artık kimse bize açıktan açığa saldırmak ya da bütün bunların önemsiz olduğunu söylemek istemiyor. Ama bu, söz konusu grupların bizim gündeme getirdiğimiz sorunlara kendiliklerinden sahip çıktıkları anlamına gelmiyor. Aslında hep aynı eski sorunla karşı karşıya kalıyoruz: Bu örgütlerin yapılarına erkekler hâkim. Politika yapmak demek, bu erkek modele kendini uyarlamak demek. Bunu da artık hiçbirimiz istemiyoruz.

Bence, bu durumu değiştirmenin bir yolu her düzeyde kota getirmek. Bunun, çeşitli muhalefet gruplarını değerlendirmede esas ölçütlerden biri haline gelmesi gerektiğini düşünüyorum. Ne var ki, çoğunlukla buna kadınların kendileri karşı çıkıyor, çünkü yeteneklerine ve niteliklerine göre değil de sadece kadın oldukları için seçilmiş olmaktan korkuyorlar. (Sanıyorum sizde da aynı tartışma sürüyor.) Ama o noktada kalmak gerekmiyor ki: Kadın olarak seçilmek, aynı zamanda yeteneklerimizi geliştirme olanağına sahip olmak demek. Politikaya katılmak ve orada kabul görmek için bu bir başlangıç noktası olabilir.

Ama bana öyle geliyor ki henüz kotaları dayatabileceğimiz bir noktada değiliz. Örneğin Yeni Forum sonunda kendi örgütünde kotaya karşı olduğunu açıkladı. Önümüzdeki seçimlere gelince. Ne yazık ki, kadınların parlamentodaki şu an üçte bir olan oranlarının önemli ölçüde düşeceğini düşünüyorum.

A. M. G.: Bu seçimlere katılmayı düşünüyor musunuz; şayet düşünüyorsanız nasıl bir biçim altında katılacaksınız?

I. M.: Halen yuvarlak masada, bu seçimlere katılmaya kimin -sadece siyasal partilerin mi, yoksa "yurttaş hareketleri"nin de mi- hakkı olduğu tartışılıyor.[1] Kendi adımıza biz ikinci çözümden yanayız. Kendi hareketimizi, partilerin ötesine taşan ve çoğunlukla farklı siyasal örgütlere dahil olan çeşitli görüşlerdeki kadınları bir araya getiren bir hareket olarak görüyoruz. Parlamentoda bu niteliğiyle temsal edilmesi ve önemli bir etkinliğe sahip olabilmesi gerektiğini düşünüyoruz. Ama yuvarlak masa üyelerinin büyük bir bölümü seçimlere katılımı siyasal partilerle sınırlandırmaktan yana. Bu yüzden geniş hareketlerin dışlanma olasılığı yüksek.

Bu, şimdiye kadar sadece koordinasyon kurulunun ülke çapındaki bir toplantısında ele aldığımız bir sorunun aniden tartışılmaya başlanmasına yol açabilir: Bir kadın partisi ya da feminist parti kurmalı mıyız? Jena'daki bir kadın grubu başlangıçtan beri bunu önerdi. Ben kişisel olarak bunun iyi bir yol olmadığını düşünüyorum, özellikle de örgütleme biçimimizi etkileyeceği için. Bu bizi merkezileşmiş bir yapıyı benimsemeye iter ki bunu çoğumuz reddediyoruz. Parlamento-dışı muhalefette kalmaya ve buradan eleştirilerimizi sürdürüp, kamuda tartışmalara yol açıp, taleplerimizi geliştirmeye karar vereceğimizi sanıyorum.

Ayrıca, çeşitli muhalefet partileri bize kendi listelerinde -bence "göstermelik" olarak- yer vermeyi önerdiler. Bana kalırsa yalnızca iki ihtimal var: Ya parlamento-dışı muhalefette kalırız, ya da parlamentoda bir kadınlar franksiyonu oluştururuz. Yeni Forum ya da Birleşik Sol ile ortak bir cephe oluşturmayı da düşünebiliriz. Ama o durumda bile kendi programımız, kendi listemiz ve parlamentoda kadın fraksiyonu konularında ısrarlı oluruz.[2]

Bütün bu sorunlar koordinasyon kurulunun ülke çapındaki 20 Ocak toplantısında tartışılacak. Bu toplantıda ayrıca, seçimlere katılacak partilere sunmak üzere bir talepler listesi de oluşturmamız gerekiyor.

A. M. G.: Geleceği nasıl görüyorsun?

I. M.: Aralık ayında bütün kadın gruplarının üzerinde anlaştığı bildirgede ne istediğimizi açık seçik ifade eden bir cümlecik var: sosyalist bir toplum. Bu özel bir tartışmaya yol açmadı. O dönemde demokratik hareketin hemen her kesiminde hakim tavır buydu. Ancak, ülkenin genel havası artık aynı değil. Bu sorun çok tartışılıyor. Artık "sosyalizm" den ne kastettiğimizi tartışmadan edemeyiz. Bu sözcüğün yeniden bir içeriği kavuşturulması gerekiyor.

Bugün, "daha büyük bir Almanya" talebi giderek öncelik kazanmakta; bunun tek nedeni de, insanların Batı Almanya'daki zenginliği ve tüketim olanaklarını görmüş olmaları; bunlardan yararlanmak ve Batı'dakiler gibi yaşamak istiyorlar. Orada hiçbir sorun olmadığına inanıyor ve sadece şunu soruyorlar: Neden biz de on-

ların yaptığını yapmayalım? Giderek daha çok sayıda insan ve örgüt Batı modelini benimsiyor. İnsanlar Batı Almanya'daki yasaların kopyaları olan yasa taslakları oluşturuyorlar. Ne var ki, daha yakından baksalar Batı Almanya'da işlerin o kadar da iyi gitmediğini görürlerdi.

Bu bağlamda asıl acı olan, muhalefet gruplarının hepsindeki hayal gücü ve fikir yoksunluğu, alternatif bir model üretmedeki yeteneksizlik. Kadın hareketi olarak bizim özellikle çevre konusunda alternatif önerilerimiz o olduğu halde, biz de ikna edici olamıyoruz, çünkü bu düşünceleri hayata geçirecek araçlara sahip değiliz. Dolayısıyla, bugün izlemekte olduğumuz süreç, Doğu Almanya'yı Batı Almanya'daki sistemle uyumlu hale getirme çabası. Böylece ülkemiz Batı Almanya tarafından "yutulmaya" hazırlanıyor. Bu, Doğu Alman halkının zararına olacak, çünkü Federal Cumhuriyet toplumsal eşitsizlikleri dengeleyecek kadar para harcamaya hazır değil.

Daha kurnaz olsaydık, "peki" derdik, "hemen birleşelim, ama Batı Almanya da kesesinin ağzını açsız ve eşitlenme sürecinin bedelini üstlensin." Onlar da "hayır" derlerdi ve önümüzde bir eylem alanı açılırdı. Ama çok aptal olduğumuz için, "Bekleyin, Kohl Doğu Almanya'yı felâketten kurtaracak" diyoruz. Peki şimdiye kadar ne oldu? Koşulları o koydu, biz değil. Her hafta yeni koşullar getiriyor. Biz kendimizi bu koşullara uyarlamaya çalışıyoruz, ama o neredeyse hiçbir bedel ödemiyor.

Artık, bu sürecin tamamlanması önlenemeyecek gibi görünüyor. Zaten her durumda ülkemizin kapitalizmden geçeceğini düşünüyorum. Bu deneyimi bizzat yaşayıp, "tüketim terörü"ne dayalı bir toplumun ne olduğunu gerçekten görmemiz gerekiyor. Bir yoksulluk ekonomisinden, doğrudan alternatif bir sisteme geçebileceğimizi düşünmek bana tümüyle hayalcilik gibi geliyor.

Aslında ben sadece bizim geleceğimizle ilgili olarak değil, daha geniş bir anlamda da kötümserim, çünkü o kadar gerekli olduğu halde mümkün olan hiçbir radikal alternatif göremiyorum, özellikle de üçüncü dünyanın sömürülmesi ve çevrenin tahribi konularında. Bilim adamları/kadınlarının üzerinde anlaşabilecekleri tek nokta bu dünyanın önünde 35 yılı daha olduğu. Bu, siz de dahil olmak üzere hepimizin önündeki olasılık.

Berlin-16 Ocak 1990

Dipnotlar

1. Şimdiye kadar, parlamento seçimlerinde belirli bir kontenjan resmi kitle örgütlerine (kadın, gençlik) ayrılırdı. Kadın örgütü (DFD) 470 sandalyeden 60'ını elinde tutuyordu.
2. Bu görüşmeden sonra kabul edilen yeni seçim yasası, "geniş hareketler"e seçimlere siyasal partilerle aynı temelde katılma imkânını tanıyor. Bağımsız Kadın Federasyonu, Birleşik Sol ve Yeşiller ile bir ittifak çerçevesinde kendi adaylarını gösterme kararını aldı. (Ancak sonuçta seçimlere Birleşik Sol'la ittifak içinde katılmadı. Ç. N.)

3 Aralık 1989 Berlin Toplantısında Onaylanmış Olan Acil Talepler

1. Kadınlarla ilgili tüm verilere derhal ulaşma imkânının sağlanması.
2. Hükümetin tüm toplumsal projelerinin yayınlanması, özellikle bu projelerin yol açacağı sonuçlardan kadınların nasıl etkileneceğinin açıklanması.
3. Kadın hareketinin her an kullanabileceği, kadınlar için bir yaşam düzeyini yükseltme fonunun derhal oluşturulması.
4. Televizyon ve Radyo'dan düzenli yayın olanaklarının yaratılması.
5. Parlamento'da ve halkın temsil edildiği her düzeyde kadın komisyonlarının acilen oluşturulması.
6. Fiyatlar, tarifeler ve sübvansiyonlar sistemindeki her değişiklik, kadınlar üzerinde ne tür etkiler doğuracağını açıklayan bir tahlille tamamlanmalı ve kadın komisyonunun onayını almalıdır.
7. Miktar ve ödeme sıklığı açılarından nafakaların düzenlenişi yeniden ele alınmalıdır.
8. Ekonomik ve idari reformlar yapılırken kadınların anayasal çalışma hakkı özel olarak güvence altına alınmalıdır, Şu noktalar özellikle göz önünde tutulmalıdır:

(x) İşgücünün yeniden yapılanması, işten çıkarmalar ve işsizlik kadınların toplumsal durumunun kötüye gitmesi anlamına gelmemelidir;

(x) Farklı gelir ve nitelik düzeylerindeki mevcut kadın-erkek dağılımı kadınların aleyhine değişmemelidir.

9. Doğu Almanya Anayasası gözden geçirilirken, 20/2 sayılı madde ("Erkek ve kadın eşit haklara sahiptir") sosyalist toplumun hedefi olarak ele alınmalıdır. Bu yolda ilerlemek için acilen bir eşitlik yasası ilan edilmelidir.
10. Başta DFD'nin olanakları olmak üzere, mevcut mali olanaklar ve lokallerden yararlanılarak kadınlara danışma hizmetleri ve merkezler sunulmalıdır.

Mor Saldırı Grubunun Bildirisi
KADINLAR SALDIRIYA!

Kadınlar, burada bulunmamızın nedeni bütün bir toplumun kaderinin tehlikede olmasıdır!

Biz "Mor Saldırı" kadınları olarak, sosyalist yenilenme sürecinde yer almak, sözümüzü söylemek, olayların akışını etkilemek istiyoruz. Bunu özellikle kadınların bakış açısından yapmak istiyoruz. Çünkü kadınlar, bilim alanında olduğu gibi ekonomi ve politika alanlarında da hep ikinci sıradalar. Nitekim:

- Faal kadınların %75'i geleneksel kadın mesleklerinde çalışıyorlar,
- Bu geleneksel kadın mesleklerine ödenen ücretler geleneksel erkek mesleklerine ödenenlerden daha düşük,
- Yönetici mevkilerin sadece %20'sinde kadınlar var,
- Ev işlerinin gerektirdiği haftada 45 saatlik çalışmanın 34 saatini kadınlar yerine getiriyor.

Kadınlar Direnmezierse Mutfaklarına Geri Gönderilecekler!

Bu sorunlar ve daha bir çoğu açığa çıkarılmalı!

Şu talepleri özei olarak ileri sürüyoruz:

- Kadın mesleklerinin itibarının yükseltilmesi,
- Bilim ve teknik alanlarında kadınların daha fazla yer almalarını hedefleyen önlemlerin alınması,
- Sosyal sektörde erkeklere iş verilmesi,
- Politik ve ekonomik alanların tümünde kotaların uygulanması,
- Kız ve erkek çocuklara aynı eğitimin verilmesi,
- Mesleki faaliyetle anneliği -tabii aynı zamanda babalığı da- uyumlu hale getirecek önlemlerin alınması,
- Kadınlar için yeni bir toplumsal örgütlenme; kadın gazeteleri, merkezleri, kahveleri, kütüphaneleri, araştırma kurumları, müzeleri ... ve bir kadın bakanlığı,
- Nikahsız çiftlerle lezbiyen çiftlerin hukuken tanınması ve diğer çiftlerle aynı haklara kavuşturulması.

Patriyarkal iktidardan kurtulmuş bir sosyalist toplum için mücadele ediyoruz. Erkeklerle birlikte!

Kadınların sorunu ikincil bir sorun değildir!

Avrupa'daki Türkiye'li Kadınların 3. Ortak Toplantısı Yapıldı

Ülkü Sarıca
Hamburg

14-16 Nisan tarihleri arasında Almanya'nın Essen şehrinde Fransa, İngiltere, Almanya, Türkiye, İsviçre, İsveç, Hollanda, Belçika ve Norveç'ten yaklaşık 250 Türkiye'li kadının katılımıyla Avrupa'da yaşayan Türkiye'li kadınların 3. ortak toplantısını yaptık.

Daha önceki toplantılara gelmemiş birçok kadının da katılmasının yanısıra, bugüne kadar yapılan her üç toplantıya katılan kadınların çokluğu; Avrupa'da kadın çalışması yapan ya da kadın hareketine ilgi duyan önemli bir Türkiye'li kadın potansiyelinin var olduğunun göstergesi.

Birinci ve ikinci toplantıda birbuçuk günlük kısa bir süre içinde yüzlerce kadının ancak bir kaç dakika konuşma fırsatı bulabilmesinin yetersizliğini yaşadığımız için bu kez daha küçük çalışma gruplarında tartışmayı uygun gördük, ve toplam dört çalışma grubu oluşturduk:

1. Cinsellikte kadın olmayı nasıl yaşıyoruz?
2. Kadın olarak şiddeti nasıl yaşıyoruz?
3. Avrupa'da nasıl yabancı kadın yapıldık?
4. Ailenin dokunulmazlığı!

Toplantının binici günü grup çalışmalarına ayrılmıştı. Fakat birçoğumuz birden fazla konuya ilgi duyduğumuz için, hangi gruba gireceğimize karar vermekte zorluk çektik. En kalabalık grubu cinselliğin tartışıldığı grup oluşturdu. Ama bu kadar kalabalık bir grupta, üstelik cinsellik gibi yıllarca tabu olarak kalmış bir konuyu tartışmakta kadınlar oldukça zorlandılar. Bu nedenle bu grup daha sonra kendi içinde tekrar "kadının kendi bedenine nasıl yabancılaştığı" ve "lezbiyenlik" konularının tartışıldığı iki gruba ayrıldı.

Nispeten daha küçük olan diğer gruplarda ise daha rahat bir tartışma ortamı ve buna parelel olarak daha az gergin bir hava vardı.

Gerek cinselliğin tartışıldığı grupta gerekse ikinci gün tüm grupların ortakça yaptığı büyük toplantıdaki gerginlik yalnızca grubun büyüklüğünden ve söz söyleme süresinin kısıtlı olmasından da kaynaklanmıyordu aslında. Bu sıkıntı 1. ve 2. toplantılardan da tanıdığımız bir olaydı. Sorun bazı kadınların toplantıya, gündemdeki konular dahilinde kadın olarak yaşadıklarını diğer kadınlarla tartışmak ve bunlardan bir sonuca varmak için değil, "feministleri doğru yola getirmek" için katılmalarından kaynaklanıyor. Amaç bu olunca tartışılan konu ne olursa olsun "bu konunun nedeni sınıfsaldır" diyerek diğer kadınların hâlâ anlayamadıklarını onlara nihayet öğretmek görevini üstleniyorlar tabii. Ama toplumun sınıfsal yapılanmasının o anda tartıştığımız sorunu nasıl belirlediğini ve bu yapılanmanın cinsiyetçi bir egemenliğe neden ihtiyaç duyduğunu ortaya koymaktan da aciz olduklarından kendilerini tekrar etmekten kurtulamıyorlar ve üstelik bu yüzden "sınıf" kavramının da anlamını yitirmesine neden oluyorlar. Ve bu arkadaşlar hangi sorunu tartışırsak kendilerinin hiç böyle bir sorunları olmadığını iddia ediyorlar. Örneğin; sol örgütlerde cinsiyetçiliği mi tartışıyoruz, onların örgütünde hiç yok böyle şeyler, kadın-erkek hepsi eşit yoldaşlar!

Aileyi mi tartışıyoruz, evet aile yıkılmalı ama onlarınki demokratik aile; çünkü onların kocaları devrimci! Cinsellik mi, hele o konuda hiç problemleri yok!

Yani çözüm neymiş??? Onlar gibi yapmak!

Kadın hareketinin böyle hazır reçetelere ihtiyacı olmadığı gibi insanın kendi yaşadığı problemleri bilince çıkarmamış olması, onların yaşanmadığı anlamına da gelmiyor.

Bütün bu tartışmalar tüm aleviyle devam ederken Türkiye'den gelen bir haber üzerine bazı kadınlarla gündem dışı bir oturum yaptık. Hem "Olağanüstü Hal Bölgesi"ndeki son olayları hem de sosyalist basın üzerindeki sansür uygulamasını protesto eden bir bildiri yazıldı ve bu bildiri hem çeşitli yayın organlarına gönderildi hem de Almanya'da her yıl paskalya tatilinde yapılan geleneksel "Ostern Marş"ında bir grup Türkiye'li kadın tarafından okundu.

Bütün bunları yaşadığımız oldukça yoğun iki günün ardından pazar akşamı, yarı bozuk bir teybin çıkardığı cızırtılı müziğin eşliğinde göbek dansından flamenkoya kadar tüm dansları denediğimiz müthiş keyifli bir eğlence yaptık.

Toplantının üçüncü günü, yapılacak işler ve gelecek toplantı için önerilere ayrılmıştı. Fakat diğer toplantılarda da olduğu gibi son gün ancak öğlene kadar toplanabildik ve çoğu kadının gitmek zorunda olması nedeniyle aslında yapılabilecek bir çok şeyin üstünden atladık. Örneğin Almanya'da gerici koalisyon hükü-

metinin planladığı ve geçen hafta da meclisten geçirmeyi başardıkları yeni Yabancılar Yasa'sına karşı somut birtakım eylemler planlayabilirdik. Çünkü bu ırkçı yasa Almanya'da özellikle de yabancı kadınların zaten kısıtlı olan haklarını daha da kısıtlamakla kalmıyor, aynı zamanda 1992 yılındaki "tek Avrupa pazarına" yönelik hazırlıklar yapan diğer AT ülkelerinin hükümetlerinin planladığı yabancılarla ilgili yeni kısıtlayıcı ve ayrımcı yasaların da bir ön habercisi durumunda. AT ülkelerinde yaşayan bu kadar çok Türkiye'li kadın bir araya gelmişken bu konuda hiç bir somut eylem ya da uzun vadede neler yapılabileceğini planlayamamış olmamız toplantının önemli zaaflarından biriydi.

Ama en azından geçen yıl çıkarmaya başladığımız "Avrupada'ki Türkiye'li Kadınlar Bülteni"nin çıkarılmasına devam etmeye karar verdik. Ve rotasyon ilkesine bağlı kalarak bugüne kadar Hamburg Kadın grubunun çıkardığı bülteni bu yıl Lonrda kadın grubu üstlendi.

Haziran ayında toplanacak olan komisyonunun belirleyeceği gündem doğrultusunda gelecek yıl dördüncü toplantıyı yapma kararıyla üçüncü toplantımızı bitirdik.

"Bir Dünyanın Kadınları"

Şahika Yüksel

Nürnberg yakınlarında yaşayan, değişik uluslardan (Türk, Yunan, Alman ağırlıklı) ve mesleklerden (sosyolog, etnolog, pedegog...) bir grup kadın 1989 yılı sonlarında "Bir Dünyanın Kadınları: kadın günlük yaşamını kültürler arası araştırma merkezi"ni kurdular. Aynı ismi taşıyan yayın organlarının bu yıl yayınlanan ilk sayısında kurucu kadınlar kendilerini ve amaçlarını tanımlıyor. Özetle: "Aslında, çok önemli toplumsal anlamı olan kadın günlük yaşamı örtülü kalmakta. Biz aile içinde, işde, sanatta, politikada, her alanda kadınların günlük yaşamını ilgi çekici buluyoruz. Bölgesel ve kültürel çoğulluğun doğurduğu düşüncelerden hareketle tüm dünyadaki kadınlarla dayanışma, işbirliği, tartışma içinde kadın günlük yaşamını araştırmayı amaçlıyoruz. Kültürler arası çalışmaları yürütürken bunların etnosentrik olmamasına ve kültür merkezciliğe karşı olmasına özen gösterilecektir" diyorlar. Çok kültürlü bir birliktelik içinde varolabilmenin, yabancı ve kendi olanın tanınması, yansıtılması ve kabul edilmesi ile olanaklı olabileceği vurgulanıyor. Sayılan ilkeler dikkate alınarak; farklı kültürlerde kadın yaşamlarına ilişkin çalışma ve araştırma projelerinin başlatılması, sürdürülmesi, ayrıca kültürlerarası değiş-tokuşu olanaklı kılmak, farklı kültürlerde kadın yaşamına ilişkin çalışmaların toplanması kuruluşun hedefleri olarak sunuluyor.

Düzenli olmayan aralarla yılda iki kez çıkması beklenen derginin ilk sayısında ise Fransa, Almanya, Nikaragua ve Filipin'den kadın portreleri tanıtılıyor. İnceleme bölümünde "Vatan-Yaban, Beni yabancı kadınlarla neler birleştirir?," "Altın elli gelin", "Yabancı ülkelerden gelen kızlar-kadınlar", "Başörtülü-başörtüsüz geleceğe bir bakış", "Başörtüsü politikaları" gibi başlıklara rastlıyoruz.

Yeni kurulan araştırma merkezi ve almanca olarak çıkan dergi ile ilgilenenler için haberleşme adresi: Frauen in der Einen Welt E. V. Postfach 210421 D-8500 Nürnberg 21, ALMANYA

Almanya'da Mor İğne

Banu Paker

14 Nisan'da Almanya'nın Essen kentinde üç gün süren, Avrupa'da yaşayan Türkiye'li göçmen kadınların toplantısına katıldım. (Ülkü'nün yazısına bakın.) Bu toplantıda, Nisan ayının 19'unda Reutlingen şehrinde düzenlenecek bir toplantıya **Kaktüs** adına davet edildik. Toplantının konusu "Türkiye'de Kadın Haketi" olarak saptanmıştı. Toplantı ile ilgili daha fazla bilgim yoktu. Ayrıca Almanya'da şehirler arası uzaklıklardan da habersizdim. (Hain Sedef!)

Sekizbuçuk saat süren ve iki aktarmalık bir yolculuktan sonra (Almanca da bilmiyorum, düşünün!) sonunda adını zor söylediğim şehre vardım. Bu kadar şikayet yeter!

Toplantının düzenlendiği yer bir kadın kahvesi. Perşembe günleri sadece kadınlara açık. Kahveyi üç kadın (otonomcu feminist) ortak işletiyor. Beni karşılayan ve toplantıyı düzenleyen Türkiye'li kadın arkadaşla birlikte kahveye girdiğimde şaşırdığımı söylemeliyim. Yaklaşık 60 kişilik grubun, beşi hariç gerisi Alman kadınlardı.

Türkiye'de kadın hareketinin özeti sayılabilecek bir sunuştan sonra tartışma başladı. Yaklaşık dört saat süren toplantıda yoğun olarak tartışılan ve kimi Alman kadınların ısrarla savunduğu, İslam dininin Türkiye gibi ülkelerde kadınların konumunu daha çok zorlaştığıydı. Hatta kimi kadınlar, Türkiye'de kadın mücadelesi içinde olan kadınların bu fikirleriyle tehlikede olabilecekleri düşünüyorlardı. Belli ki bu kadınlar Türkiye'de Şeriat Kanununun geçerli olduğunu sanıyorlardı. Dayak, tecavüz türünden olaylar kuşkusuz Alman kadınların da sorunlarıydı, ama ne de olsa "gelişmiş" batı dünyasında kadınların konumları farklıydı. Bana Türkiye'de dayak yiyen kadınlar üzerine bir araştırma olup olmadığını, varsa bu değerlendirmeyi sordular.

Aslında ben de, bu tür sorulara karşı önyargılıydım. Yine Almanya'da başka bir toplantıda "Ben, beyaz bir Alman kadın olarak" diye söze başlayan kadınların bu tavrına karşı Yahudi kadınların, "Biz burada kendimizi rahat hissetmiyoruz, konuşamayız" türünden itirazlarını hatırlayıp, biraz sinirlenmişim! Toplantıya katılan diğer kadınlar da bu sorunları tartışmak istediler. Şimdi gündemde olan iki Almanya'nın birleşmesinde Doğu Alman kadınların kürtaja ilişkin rahatlıkları, Batı Alman

hükümetini oldukça rahatsız ediyor. Batı Almanya'da toplantı tarihinden kısa bir süre önce, kliseler kürtajın serbest olması ile ilgili tartışmalara iki saat süreyle protesto çanları çalarak katıldılar. Siz mi, biz mi daha çok eziliyoruz tartışması sürerken, salondan Alman bir kadın söz alıp "Mor İğne"den (üstelik Türkçe olarak!) söz etti. Kampanyamızı biliyordu. Alman basınından öğrenmiş. Alman kadınlar "gelişmiş" bir ülkenin nimetlerinden yararlansalar da kürtaj gibi sorunları hâlâ var. Ayrıca cinsel taciz, şiddet konusunda belirli araştırmalara sahip olsalar da, bu olaylar oldukça yaygın. Bizden Mor İğne göndermemizi istediler. Toplantı boyunca gelen ilginç sorulardan biri de, özel olarak **Kaktüs**'ün ve daha geniş anlamda, kampanyaların mali kaynaklarının nereden geldiğiydi. "Size hangi kurumlar destek oluyor?", "Belediyelerle işbirliği yapıyor musunuz?" türünden sorulara ben "Hayır, **Kaktüs** abonelerinin desteği ve satışlarla karşılanıyor; kampanyalar da bağışlar ve el ürünlerinin gelirleriyle karşılanıyor" yanıtını verince, inanmaz bir yüz ifadesiyle baktılar.

Toplantı sonrası tartışmak isteyen kadınlar "üçüncü dünya" nın "azgelişmiş" ülkelerindendi. Bu arada Alman otonumcu kadınların sıcak ilgilerinden söz etmeye değer. Bu kadınlar irtibat kurmak için adres istediler, Türkiye'deki gelişmeleri merakla izlediklerini ve yakın bir haberleşme ihtiyacı içinde olduklarını söylediler. Bir daha buluşmak üzere diyerek ayrıldık.

"Kadın Kadına Kalmamız Lazım"

Yelda

Bu öyle bir sistem ki tek tek erkekler bunun dışına çıkamazlar. Erkekler duyarlı olsunlar, dikkat etsinler, çaba göstersinler ama bu şekilde sorun hallolmaz, kamuda yine erkek egemenliği sürüyor. Bizim erkeklerden ayrı örgütlenmemizin asıl nedeni **onlara karşı** mücadele etmemiz. Ezilenler kendilerini ezenlerle birlikte mücadele veremezler, kadınların kurtuluşu kendi eseri olacaktır.

20 Mayıs'ta Mülkiyeliler Birliği'nde "Kadın hareketi neden erkeklere kapalı?" konulu söyleşinin konuşmacısı Gülnur'du:

Özgüven, inisyatif kazanmamız, söz söyler hale gelmemiz gerekiyor. Bu süreç ancak erkeklerin olmadığı topluluklarda yaşanabilir. Çünkü erkekler yer ve zaman işgal etmekte inanılmaz ustadırlar. Örneğin kalabalık yerde kadınlar yer bulamaz, çünkü erkeklerin iki bacakları bir araya gelmez bir türlü. Her toplulukta erkekler uzun uzun ve mutlaka konuşurlar; diğer erkeklerle iktidar rekabeti içinde olduklarından, katıldıkları bir söze katıldıklarını belirtmek için bile konuşurlar. Kadınların çoğunlukta olduğu, yönlendirdiği toplantılarda kendilerini dışlanmış hissedip, "bizi konuşturmuyorsunuz" konulu konuşmalar yaparlar. Kadınlar konuşmaktan çekindiğinde ise, 'siz konuşamıyorsunuz bile, acizsiniz' derler. Başka konularda bilimin taraflı olduğunu bilirler ama "kadın sorunu"nda bilime başvurur bu çokbilmişler. 'Son bilimsel araştırmalara göre çocukların anne şefkatine, anne sütüne ihtiyaçları vardır' derler örneğin. (Gülnur)

- Neden zaman zaman erkeklerle birlikte olmayalım, onları gardiyan gibi mi görüyoruz? (Bir kadın)

- Bazı toplantıları erkeklere de açık tutarak katkılarını değil, dinlemelerini ve desteklerini istiyoruz. (Kimi zaman erkeklerin katkılarından da sözeden Selma'nın burada kendini "destek"le sınırlaması sevindiriciydi.)

- Destek vermek istiyorlarsa buyursunlar, ayrı örgütlensinler. Mahremlerini, özellerini ortaya koymuyor erkekler. En yakın erkekler bile cinselliğini anlatmıyor. (Deniz- O gün, içimizde en formunda olan Deniz'di, iyi performans gösterdi doğrusu.)

TOPLANTI - HABER - DUYURU

- Toplantımıza katılan bir erkek cinsel sorunu olduğunu, bu konuda konuşmak istediğini söyledi. Tek cümleyle özetledi: "Cinsel sorunum var ama sevgilimden kaynaklanıyor." Kadınlara ilişkin bazı konularda kocamı ikna etmeye çalıştım, hiç aşamadığı konularda bana ders vermeye kalktı. (Bakırköy Kadın Kültür ve Dayanışma Evi'nden Zehra)

- Bir kere geldi mi insanlar bırakamıyorlar iktidarlarını. Şu anda kendimi erkekleri satıyormuş gibi hissediyorsam da erkeklerin, iktidarlarını hiç tartışmadıklarını söylemeliyim. Birçok toplantıya katıldım, hep böyle... Erkeklerin desteği istenir fakat kadınların belirlediği şartlarla. Yoksa karşılığında, "siz de bizim sosyalist partiye destek olun" derlerse bir faydası olmuyor. (Kürşat)

Rıghts Of Human - Rıghts Of Man

Erkekler feminst hareket için önceleri faşizan, burjuva hareketi der, daha sonra içerden kuşatma operasyonlarına başlar: 'Evet, biz erkek egemeniz, bu ezilme ilişkisinde tarafız ama ezen özgür olamaz. Ne yapacaksınız, gelin bunu konuşalım, blzi ikna edin, elele, güçlü, birlikte mücadele edelim. Yoksa marjinal kalmaya mahkumsunuz...' İşte bu kabul edişlerde de bir denetleme var. (Gülnur)

"Ezen özgür olamaz, kurtulamaz" diyorlar ama kurtulmak için bir çaba görmüyoruz... Feminizmin insanlığa katkıları vardır. Bu, ayrılıkçı, erkekleri dışlayan bir hareket.** "Haklı tecavüz yoktur"u erkekler de kullanabilir. Feminizmin genel insanlık değerlerine armağanıdır bunlar. Çok genel geçer, insanlık değerleri yaratıyor feminizm: "Dayak suçtur" gibi... (Saadet)

Saadet'In iyi başlayan bu konuşması benim için hayal kırıklığı ile devam etti. Biz feministler, "kadın erkek yoktur, insan vardır" diyenlere karşı mücadele verirken birlikte iş yaptığımız bir kadından, hele ki Saadet'ten bunları duymak beni rahatsız etti. İnsan, yurttaş gibi 'genel' tanımları kazıyınca altından erkek çıkar. İnsan hakları sözcüğü uluslararası alanda "Rights of man" olarak çok rahat kullanılıyor örneğin. Genel insanlık değerleri de erkek değerlerdir ve bizim bazı şeyleri sorgulayıp tespitlerde bulunmamız bu değerlere değil, kadın kurtuluş mücadelesine katkıdır.

"Erkek egemen sistemde tek tek erkekler bu sistemin kurbanıdır" denir. Oysa taraf oldukları için kurban değil, fail haline gelirler. Kendilerine sunulan bedenlerden, karşılıksız işlerden erkeklerin somut çıkarları var. Bu üstünlüklerini korumak için ya şiddete, cinsel tacize başvururlar ya dışlarlar, ya da denetlerler. Onları eğiterek, 'demokratlık'la, 'çağdaşlık'la kendi çıkarlarına olan şeyden -erkek egemenliği- vazgeçiremeyiz, dirençle karşılaşmadıkça bu çıkarlardan vazgeçmezler. O güce karşı bir güç olarak karşılarına çıkmamız gerekir. Bu da kadınların aralarında dayanışarak örgütlü güç olmalarından geçer. (Gülnur)

TOPLANTI - HABER - DUYURU

O Benim Karım, Taciz Etmeyin!

Öznellik ve içerdenlik özelliği vardır kadın hareketinin. "Bedenimiz bizimdir", "geceleri de sokakları da istiyoruz" gibi sloganlarımızı erkeklerin bağırdığını düşünün bir... komik olur. Bunu diyemeyeceklerine göre, "kadınlar şunu yapsın" diyecekler, öğretecekler, aydınlatacaklar. (Gülnur)

- Ortak sloganlar neden olmasın. Örneğin şunu söyleyebilirler: "Benim karım neden beş sokak ötedeki benim kızıma saldırıya uğramadan gidemesin?" veya "Karımın bedeni kendisine aittir" (Bir kadın)

- "Karımı taciz etmeyin" diyeceklerine "vücudumu iktidar aracı olarak kullanmıyacağım" desinler. (Deniz)

Kimi kadın görece daha özgürleşmiş gibi görünebilir; ait olduğu sınıfsal, ulusal, kültürel v.b. konumundan dolayı ayrıcalıklı olabilir. Kadın hareketi içinde, kadınları kurtaracak olan seçkin, aydın kadınlar yoktur. Bu sistem olduğu sürece hiç bir kadın kurtulmuş sayılmaz. (Gülnür)

- Siz ve ben kurtulmuşuz. (Bir kadın)

- Yok, ben kurtulmadım. (Gülnur)

- "Kurtulmuş kadın olduğunuzu söylüyorsunuz bu çok güzel bir şey. Çünkü bu bir gerçeklik. Belki biz de onlardan bir kısmıyız. (Selma'nın yukardaki "kurtulmuş" kadını onaylayan bu kesin ifadeli sözlerini daha sonraki şu sözleriyle çelişkili buldum): Feminist harekete girince hiç de özgür olmadığımı, bir dolu şeyi sorguladığımı gördüm. Erkek düşmanı olmadığımız biliniyor artık. Ben erkeklerden çok büyük bir kazık yemiş olsaydım ben de belki erkek düşmanı olabilirdim. Bazılarının eşi çok yumuşaktır, bu yüzden erkeklere ılımlıdır. (Selma'nın bu sözleri, Gül'ün **Feminist**'teki 'erkek düşmanı olmaktan korkmuyorum' yazısını hatırlattı bana. Kadın düşmanlığının bu kadar yaygın olduğu bir dünyada ben de Gül'e katılıyorum.)

Bir erkek çamaşır yıkıyor olabilir, 'demokrat'ça tartışıyor olabilir ama öte yandan kadının cinselliğini denetliyordur. 'Uygar', 'solcu' olduğu için birinden, ikisinden vazgeçebilir fakat başka boyutlarını üzerinde taşıyordur. Kadın hareketi içinde olmaya layık, "özel" erkek yoktur. Bu yüzden de kadın hareketi erkeklere kapalı olmalıdır. (Gülnur)

Kadınlara Kocalardan Varan "Araştırma"

- Kırsal kesimdeki esir kitlesine feminist hareket ne getirir? (Bir kadın)

- Sadece kendimiz için feminist olamayız, köylü, işçi kadınlara ulaşmak lazım. Zor ama imkansız değil. (Bir kadın)

TOPLANTI - HABER - DUYURU

- Feminizmin en çok karşı çıktığı, herhalde Türk-İslam sentezi?.. İşte politaka buyrunl (Bu hodri meydana rağbet edilmemesi üzerine kadın ikinci sorusunu patlatıyor): - Ya kadın olup erkekleri ezenler?...

- Ben Fransa'dayken, 150 kadınla araştırma yaparken onlara ancak kocaları vasıtasıyla ulaşabildim. Erkekleri dışlayıp kelaynak sürüleri gibi ortada kalamayız. (Bir kadın)

- Kadın kendi sorununun farkında değil. (Bir erkek)

- Güzel konuştunuz, çok konuştunuz. (Bir kadının bu erkeğe cevabı)

'Onlar da kadın kadına olmanın önemini keşfetmişlerdı.

* Sorular-tartışma bölümündeki sorulara yanıt niteliğinde olduğu için Gülnur'un konuşmasını parçalara ayırmayı seçtim.

** Kadın hareketinin erkeklerden ayrı olması gerektiği konusunda aynı fikirdeyiz, ancak bu satır arasında geçen cümledeki "ayrılıkçılık" sözcüğünün içi farklı doldurulabileceği için Gülnur'un konuşmasından şu bölümün burada çok anlamlı olduğunu düşünüyorum: Başka alanlarda erkeklerle birlikte iş yapmaya karşı değilim. Onun önkoşulu da bağımsız kadın hareketine dayanmaktır. Pozitif ayrımcılık istemek, ezenden bunu talep etmek çelişkili görülebilir. Bu biçimsel bir çelişkidir. Bağımsız ve erkeklere kapalı bir kadın hareketi varsa, ona dayanarak yapıyorsak, bunu, kendimizi bir güç olarak dayatıyorsak bu çelişkiyi anlamlı yaşıyoruzdur. Erkek egemenliğini zayıflatıp aşındırmak gerekir.

Feministler Toplantısı'na Çağrı

Biz İstanbul'da feminist politikayı yaşama geçirmeğe çalışan çeşitli feminist gruplar (**Feminist,** Sosyalist Feminist **Kaktüs,** Kadın Kültürevi) ve tek tek feminist kadınlar bu yılın ekim ayının sonunda feminist toplantı/kongre/hafta sonu/buluşma... olsun istiyoruz. Feministler toplantısı için hızla ve hevesle kolları sıvamamızın bir nedeni geçen yılki Feminist Haftasonu'nun sürekliliğinin sağlanması; bir başka neden ise, İstanbul içinde ve dışında feministler arası iyi bir iletişime sahip olmak ve feminist politikanın çeşitli sorunlarını tartışma ihtiyacımız. Ayrıca farklı yerlerdeki feminstlerle bilgi ve düşünce alışverişi ile kimi zaman pratiklerin önünde beliren tıkanıklıkların aşılması yolunun açılabileceği öngürüsü de bizleri bu duyuruyu yapmaya itti.

Toplantının ekim sonunda yapılmasını ve 2-3 gün sürmesini düşünüyoruz. Bazılarımız bütünüyle atölye çalışmalarını savunurken, bazılarımız ise sabahları genel toplantı, öğleden sonraları da atölye çalışmalarını benimsiyoruz. Toplantımızı, geceleri bir arada olabileceğimiz bir yerde yapmak istiyoruz. Bu mümkün olmazsa evlerimizin kapasitesine göre geceleri 4-5 feminist bir arada olalım istiyoruz.

Ekim sonunda gerçekleşmesini umduğumuz toplantımızın adından biçimine, programına kadar tüm feministlerin gönüllerinde yatanı yansıtabilmesi için önerilerinizi en kısa zamanda adresimize bekliyoruz.

Bu toplantının ilk hazırlıklarını yürüten "gönüllü-hammaliye" grubunun ilk tartışmalarında önerilen konular şunlar:

- Niçin feminizm; nasıl feminizm yapıyoruz; feminizmi nasıl yaşıyoruz?
- Ayrılıkçılık;
- Feminist çalışma biçimleri, örgütlenme/iletişim/haberleşme/bülten
- Neden bağımsız kadın hareketi? Kadın kurtuluş hareketi; kadın kurtuluşu ve devlet ilişkisi;
- Aile içi şiddet; aile kurumu ne olacak?
- Feminist politika tarzı;
- Feminist imaj, feminstler kendilerini nasıl ifade ediyor? Feministlerin yazılı ve sözlü dili;
- Cinsellik, maşizm ve erotizm.

KAKTÜS

Tarihimiz-Geleceğimiz

"İspanya'da Feminist Kongre"

- Kadınların tarihini tanımak,
- Tarihte unutulmuş kadınların toplumdaki yerleri, yaşantıları ve yaratmış oldukları eserleri gün ışığına çıkarmak,
- Kadınların deneyim, duygu ve düşüncelerinin karanlıkta kalmamasını sağlamak amacıyla kadınlar çaba gösteriyorlar.

Bir yandan "kadın araştırmaları"nı değerlendirmek, diğer yandan da bir kadın örgütünün üyelerine bilgi sağlamak üzere kurulan Fawcett Kütüphanesi, kadın ko-

nusu ve kadınların gerçekleştirdiği işlerle ilgili eser bulunduran en eski ve en geniş kütüphanedir. Kadınların Oy Hakkı İçin Komite, elli yıl boyunca kadınların oy hakkının yasallaşması için mücadele eden Millicent Garett Fawcett tarafından idare edilmiştir.

Etkin bir kadın hakları savunucusu oan Marguerite Durand'ın kendi özel kütüphanesini bağışlayarak kuruluşuna öncülük ettiği Marguerite Durand Kütüphanesi 1932'de Paris'te kuruldu.

Hollanda'da bulunan Kadın Hareketi İçin Uluslararası Arşiv ve Bilgi Merkezi (I.I.A.V.), kadınların durumu, kurtuluşu ve feminizmle ilgili mümkün olan en geniş tanıtımı yapmaya çalışmaktadır.

Bugün Avrupa'nın bütün başkentlerinde değişik adlar altında en az bir tane kadın eserleri kütüphanesi vardır. Birkaç yıl önce Londra'da kurulan Feminst Library bunlardan biridir.

Batı'daki örneklerinde genellikle feministlerin yaptığı çalışmanın bir örneği de ilk kez Türkiye'de yapıldı: Füsun Akatlı, Jale Baysal, Aslı Mardin, Şirin Tekeli ve Füsun Yaraş'ın kurucuları olduğu KADIN ESERLERİ, KÜTÜPHANESİ VE BİLGİ MERKEZİ 14 Nisan'da açıldı. Şirin Tekeli'ye kütüphaneye olan ilgiyi sorduk.

"Bir aylık gözlemimizin sonucunda, kütüphaneye ilginin yoğun olduğunu söyleyebiliriz. Gelenler seviyorlar, hoşlarına gidiyor. İlk 15 günde 100 kişi geldi. Gelenlerin adını, adresini ve hangi amaçla buraya geldiğini yazmalarını istediğimiz bir defter açtık, ihtiyaçları görmek ve bunları karşılamak üzere çalışmalar yapabilmek için. Şimdilik meraklıları geliyor. Sonra daha yerleşik ihtiyaç için gelinecektir diye düşünüyoruz. Buradaki kitaplardan yararlanıp çalışma yapan birkaç kadın oldu. İlk bir ay için bu sıraladıklarımızın hepsi alt alta getirildiğinde, ilgi için çok kötü denemez. Gazetelerde çıkan küçük bir haber üzerine bile, telefonla arayanlar oldu, ki basına ulaşmada pek de başarılı olduğumuz söylenemeyeceği halde. Bir senedir çalıştığımızı bilen ama bu kadar kısa sürede gerçekleşeceğine ihtimal vermeyenler çok şaşırdılar."

Süpriz ilgiler

Bu arada kütüphane kurucularını da şaşırtan gelişmeleri şöyle sıraladı Şirin:

"Bugün sahaflardan bir defter getirdiler; eski Türkçeyle yazılmış, yüzlerce kadının fotoğrafı, adı, doğum tarihi var. Tarihçilerle inceleyip değerlendireceğiz. Bu şekilde belgelerden araştırma konuları çıkabilir. Araştırmalara destek olma, malzeme sağlama zaten amaçlarımız arasındaydı.

Ankara'ya yardımcı olamayacağımız halde fiilen üye olup aidat ödeyen kadınlar oldu destek amacıyla.

Bizim için mahallelinin ilgisi süpriz oldu. İki yıldır restorasyon çalışması olduğu için çevreden merak edilmiş.

Diğer bir beklemediğimiz gelişme ise çocukların ilgisi oldu. Biz sadece, gelecek olan annelerin çocuklarını oyalamak üzere birkaç yayın bulundurmayı öngörmüştük. Bu mahallenin sosyo-ekonomik düzeyi düşük olduğundan, ders yapmak, ödev yapmak için evlerinde olmayan sakin mekan ihtiyacına cevap verdi burası. Çocukların yoğun ilgisi üzerine çocuk masalı, ansiklopedi bulundurmak için herkese haber saldık. Bu çocuklardan bazıları, özellikle oğlan çocuklar oyun için geliyorlardı. Sonunda çocukların kütüphaneye gelme zamanlarını sınırlamak zorunda kaldık. Kız çocuklar kütüphanenin müdavimi haline geldiler bile."

Biz Şirin'le söyleşimizi yaptığımız sırada yakın çevrede oturan 10 yaşında bir çocuk geldi, kitap bağışı yapmak üzere. Seyit Cömert elindeki 3 tane "100 Büyük Adam" kitabını bağışladıktan sonra sordu: "Hikaye kitabı kabul ediliyor mu? Bende çok var."

Kadınlarla, Kadınlara Göre, Kadınlar İçin

"Kadınların desteği çok büyük oldu. 1000 tane kitabımız var. Birkaç yıl için 5.000 kitap öngördüğümüz için bu, iyi bir sayı diye düşünüyoruz. 10 yayınevi ve tek tek kişiler (çoğunlukla kadınlar) ellerindeki veya bulabildikleri yayınları bize gönderdiler, kütüphanelerini tarayıp kitap getirenler oldu. Yakın çevrenin okuması için günlük gazete ve dergiler düzenli geliyor. Özel kolleksiyonların, aile arşivlerinin bile zengin kaynak olabileceğini duyurmak istiyoruz.

Türkiye'de kütüphaneler, üniversite kütüphaneleri bile, genelde devlet dairesi gibi 9.00-17.00 çalışır ve haftasonları kapalıdır. Biz bu saatlere uymamayı seçtik çünkü en çok kadınlar, çalışan kadınlar kullanacak burayı. Çalışan kadın ancak haftasonu gelebilir. İşe giderken uğrayamaz, ama iş çıkışı gelmesine imkan veren çalışma saatleri koyduk:

Pazartesi	: 13.00 - 19.00
Salı	: 10.00 - 19.00
Çarşamba	: Kapalı
Perşembe	: 10.00 - 19.00
Cuma	: 10.00 - 19.00
Cumartesi	: 13 - 19.00
Pazar	: 18.00 - 19.00

Çalışmalar gönüllülük temelinde yürüyor. Haftanın belli günlerini ayırıp burada çalışmak; bilgisayar kullanmayı öğretmek, buraya gelen çocuklara yardımcı olmak, kitapları fişlemek, fotokopi çekmek gibi işlerde yardımcı olmak dayanışmak isteyen kadınların yapabileceği şeyler."

Sonbahar Atılımı

"Kütüphaneyi bilinir kılmak ve insanlarla iletişim kurmak için kültürel etkinliklere yer veriyoruz. Kütüphaneler tıpkı müzeler gibi yaşayan yerler olmalıdır. Toplantı, gezi gibi etkinliklerle katılımı sağlamak, insanları buralara çağıran birşeyler yapmak gerekir. Örneğin kütüphanemizin olduğu mekanda açık hava tiyatrosu, konseri düzenleyebiliriz. Kütüphaneyi odak alan tarihi İstanbul'da kadınlarla ilgili eserleri kapsayan, bizi tarihimize götürecek yerlere geziler düzenlemeyi düşünüyoruz. Sadece gelir getiren, turistik geziler değil, tarihte kadınların yerini görmek için de binaların, eserlerin tarihini bilmek yararlı.

Kültürel etkinliklere daha çok sonbaharda ağırlık vereceğiz. 15 günde bir, bir sanatçı kadınla, bir de düşünsel alanda çalışmaları olan kadınla sohbet toplantıla-

rı yapmayı düşünüyoruz. Yılda 4 konser, 4 sergi gibi projelerimiz de var. Eylül'de ödünç kitap vermeye başlayabileceğiz. O zamana kadar çok yaygın yazışmalara giriyoruz; kurumlarla ve kişilerle. Yayınevlerinin sistematik olarak bize kitap yollamalarını sağlamak için ilişkiler kuruyoruz. Kadınlarla ilgili istatistikleri, yasaları, akademisyen kadınların yazılarını toplamak, eski baskıları elde etmek, Milli kütüphanelerden fotokopileri almak, bilgisayarlarımızda kitap, belge kataloğu oluşturarak yayınlarımızın listesini bültenleştirip üyelere bu bilgileri aktarmak istiyoruz. Hangi kütüphanede ne var, hangi kaynak nerede bulunabilir... Bu bilgileri sağlamak, bulundurmak da amaçlarımız arasında. Güvenilir bir kurum olmak istiyoruz. Ciddi bir büyüme olur da bizim maddi imkanlarımız da artarsa kadın kütüphaneci istihdam edebiliriz."

KADIN ESERLERİ KÜTÜPHANESİ VE BİLGİ MERKEZİ
Fener Mah. Abdülezel Paşa Cad. Haliç-34 220 İstanbul
(Bulgar Kilisesi Yanı) Tel: 523 74 08

KAKTÜS

Kadından Yana Olmak, Muhalif Kimliği Gölgeliyor!

Yelda

İHD Denizli şubesinin 8 Mart Dünya Kadınlar Günü nedeniyle bu yıl ikincisini düzenlediği panele, Panel yöneticisi Seval Uysal'ın belirttiğine göre "değişik görüşlere yer vermek amacıyla", Şair Can Yücel, Doç. Dr. Bahriye Üçok (İlahiyat Fakültesi eski öğretim üyesi), Nadire Mater (**Sokak** Dergisi) ve Yelda (**SF Kaktüs**) çağrıldılar. Şair Can Yücel'in, "rahatsızlandığı için" katılamadığı paneli 600'den fazla kişi izledi.

SHP Parti Meclis üyesi Üçok, kadın kotası yerine, İslâm hukukunda kız çocuğun erkekten az mirastan yararlanması gibi konulara ağırlık verince, örgütlü olarak gelen protestocu müslüman gençlerle tartışmak zorunda kaldı ve bu sayede, 8 Mart Kadın Sorunu paneli bir ara neredeyse "Laiklik" paneline döndü.

Koca dayağıyla ilgili örneklerle konuşmasına başlayan **Sokak** Dergisi'nden Nadire Mater ise, örneklerini "Doğu"dan seçtiği için kimilerinin tepkisini çekmiş olacak ki şöyle bir yazılı soru ile karşılaştı:

"Nadire Hanım Kızımız,

Neden Doğu'daki bir kaç aileyi örnek gösteriyorsunuz? Batı'da sizin çağdaş kadınlar daha fazla dayak yiyor. Bunları neden söylemediniz?"

12 Eylül sonrası kadınların devletle karşı karşıya gelip, mücadele etmeleriyle artık "babaların anahtar taşıma dönemi"ne girdiklerini hatırlatarak, kadınların kendilerinin ve yaşamlarının dönüştüğünü söyleyen Nadire, neden yardımseverlik, fedakârlık gibi rollerin kadına yakıştırıldığını sorguladı. '80 sonrası feminist hareketlere olumlu yaklaştığını da belirterek, "Yapılanları önemsiyorum. Çünkü, kadına dikkat çekmek, insanları düşündürmek, sarsmak anlamında gerçekten önemli buluyorum. Ha, 'hedef saptırılıyor, abartılıyor' tarzı eleştiriler için de, o zaman doğru hedefler neyse onlarla ilgili de eleştiren sen bir şeyler yap..." dedi. Sanırım Nadire'nin şu sözleri bardağı taşıran son damla oldu: "Solda genel olarak yaşanan ve kadından beklenen, ideolojik ve politik mücadeledeki erkeğe destek vermekti"... Bu eleştirel yaklaşımda kendini taraf hisseden birilerinin (muhtemelen erkek) savunma suçlaması gelmekte gecikmedi:

TOPLANTI - HABER - DUYURU

"Nadire Hanım!

Neden erkek gibi davranıp, erkeklerle düşmanmış gibi ifadelerle **bu** hareketi baltalıyorsun?"

Kadınlar lehine söz söylemek, hele ki bununla da kalmayıp solun kadına yaklaşımını sorgulamak, genellikle kadınların solculuklarına halel getiren şeyler oluyor: "Solcu intibaı vermenize rağmen Amerikan ağzı ile konuşuyorsunuz."

Kadından yana söz etmenin, kadınların mevcut konumuna muhalif olmanın bedeli; toplumda başka alanlardaki muhalifliğinden kuşku duyulur olması:

"Nadire Mater,

Kadınların bu sömürüden, baskıdan, zulümden nasıl kurtulacakları konusunda hiç bir şey söylemediniz. Ben diyorum ki sınıfsız, sömürüsüz bir toplum. Sizin çözümünüz nedir?"

İzleyici profili hakkında ipuçları olabileceğini düşündüğüm için bana gelen bazı soruları veriyorum. Öncelik **kadınlara:** "Biz bayanlar yolda veya çevrede bir erkekle (aile tanıdığı olmayan) görüldüğümüzde hesap vermek, açıklamak zorunda kalıyoruz. Erkeklerin ise bu sorunu yok ve bunu övgü olarak kabul ediyorlar." "Erkeğin kız arkadaşı olduğunda, büyükleri gözünde 'büyümüş de hovarda olmuş benim oğlum' oluyor da, kızlar erkek arkadaşıyla konuştuğunda 'kız orospu mu olacaksın, bacaklarını kırarım' deniyor." "Kadının eğitimi çok önemli bir konu ama önce erkeklerin egemenliğine son vermek gerekmiyor mu?" "Feminist hareketin topluma benimsetilmesi için önce yanlış kanıları silmek gerekiyor (erkek düşmanlığı olduğu gibi). Bunun için ne yapılıyor, feminist hareket konusunu açar mısınız?" "Sarkıntılıklarla ilgili örnekler verdiniz. Madem ki sarkıntılık ediliyormuş, karşı koysun, kadın da zor kullansın, dövsün."

Öfkeli müslüman delikanlılar, konuşmacılara kendi sayılarının bir kaç katı olabilecek kadar çok soru iilettiler:

"Özgürlükten ne anlıyorsunuz? Sokakta çıplak çıplak kendini teşhir etmesi midir? Razı mısınız?" "Pantolon giydiği için işten çıkarılan kadının hakkını savunmak, ancak eşarp örttüğü için okuma haklarının elinden alınmasını uygarlık telakki etmek... Fikir özgürlüğü sadece sizin düşündüğünüz gibi düşünüldüğü zaman. Aksi halde gericilik olur. Hayret!!!"

Sosyalist cenah ise "Sosyalist mücadele olmadan kadının kurtuluşu nasıl olur?" diye hayretlerini ifade ettiler: "Kadının kurtuluşunun özel mülkiyetin kaldırılmasıyla mümkün olduğunu düşünüyorum. Çünkü kadının ikinci konuma itilmesi ve köleleştirilmesi özel mülkiyetin ortaya çıkmasıyla başlamıştır. Bu konuda feministlerin düşüncesi nedir?" "Neden kendinize sosyalist feminist diyorsunuz? Sosyalizm kadın-erkek eşitliğini nasıl getirir? Feminist eklemesi orada neyi gösteri-

yor? "Kadın önce feminist mi olmalı, sosyalist mi olmalıdır?" "Niye kadın hareketi? Bu hareketin insan hareketi olmasını istiyoruz. Bunun için yapılması gereken ne?" "Siyasal mücadelede kadın, erkekle elele diyorum. Siz ne diyorsunuz?" (Abdullah)

EN ERKEK SORU: "Unutmayın ki çoğu çamaşır makinesi vb. aletleri beyler alıyor. Bir de parmaklarını mı yorsunlar. Ayaktayken su getirmek insanlıktandır. Yoksa eşitlikten midir? Türk kadını şimdiye kadar hep bunu gönüllü yapmıştır. Yoksa siz bu kadar ufak şeylere boyun eğemezseniz büyük şeylere nasıl boyun eğeceksiniz?"

Adli Süreçte Cinsel Taciz İzleme Grubu: Tanıklıklarınızı Bize Yazın

Cinsel Taciz Her Yerde; Sokakta, İşyerinde, Evde, Tutukevinde..

Biz, 'Bedenimiz Bizimdir-Cinsel Tacize Hayır Kampanyası'ndan bir grup kadın; gözaltında, hükümlü/tutuklu konumunda veya tutuklu yakını olunduğu durumlarda da kadınların devlet eliyle cinsel tacize uğradıklarını gözönüne alarak bu konuda çalışma yapmak istiyoruz.

Bugüne kadar bu konuda basına yansıyabilenlerden birkaçı; poliste tecavüze uğrayan Saadet Akkaya, kocası kaçak olduğu gerekçesiyle kendisine sperm testi uygulanan Kürt kadın, Mersin Cezaevi'nde bekaret kontrolüne uğrayan Grup Yorum'un kadın üyeleri ve son olarak da Şeker Bayramı'nda Ankara Merkez Kapalı Cezaevi'ne görüşe giden (görüşemeyen) tutuklu yakını kadınlar oldu. Bu son olayda mahkumların açık görüşe çıkmayacağı cezaevi idaresi tarafından bilindiği halde tutuklu yakını kadınlara arama yapıldı, hem de ne arama!.. Tutuklu yakını erkeklerin aranmasına gerek duyulmadığı o gün, kadınların cinsel organlarına temas edilerek, petleri parçalanarak, sütyenleri karıştırılarak derin bir arama yapıldı. Bu aramayı yapanın kadın polis olması olayı cinsel taciz olarak tanımlamamı-

za engel değil, o kadının eli devletin elidir. Aramanın yapıldığı derme çatma kulübe eğreti bir örtüyle "kapatıldığı" için karşıdaki çay bahçesinden seyredilmelerine de olanak tanındı.

Görüşmek veya görüşememek tehditi ile savunmasız durumda bıraktıkları kadınları aşağılamak, utandırmak ve yıldırmak için cinsel tacize başvurdular fakat bu kez kadınlar sessiz kalmadılar, gazetele ilan verip teşhir ettiler, savcılığa suç duyurusunda bulundular. Cinsel tacizlerin utancının bize ait olmadığını anlatmak içindir ki "utanma, susma, haykır" sözlerini slogan edindik.

Her alanda olduğu gibi bu durumlarda da cinsel tacize uğramamak için herşeyden önce teşhir etmek gerektiğini düşünerek tanıklıklarımızı toplamanın, biraraya getirmenin önemli olduğuna inanıyoruz. Kadınlar birleşip dayanıştıklarında güçlü ses olunabilecektir.

İLETİŞİM ADRESLERİ:

Yelda-Yasemin-Ayşegül
Kadın Kültürevi. İlk Belediye Cad. 10/2 Tünel-İSTANBUL.

Yelda-Yasemin-Ayşegül
Kaktüs Dergisi. Barbaros Bulvarı. Hüsnü Savman Sok. 12/3
Beşiktaş-İSTANBUL

KAKTÜS

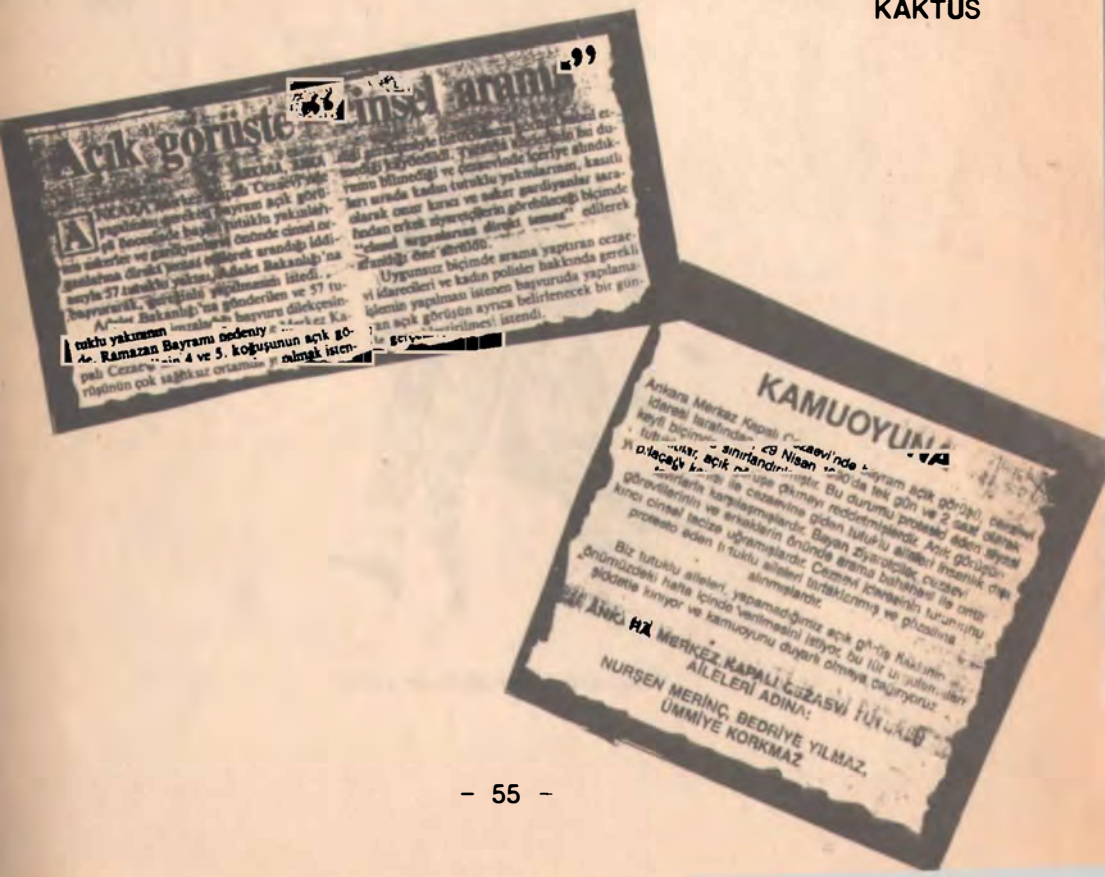

"Tecavüz Et, Sonra Kurtul", Sonra da 1 Milyar Lira İste

"Bütün Kadınlar 438'e Karşı" yürüyüşünün yapıldığı gün, 18 Şubat'ta, **Cumhuriyet** gazetesinde yer alan Yelda imzalı "Tecavüz et, sonra kurtul" başlıklı haberin "kahramanı" Dursun Yangöz, kişilik haklarının ihlal edildiği gerekçesiyle Yelda ve **Cumhuriyet** gazetesi aleyhine 1 milyar liralık manevi tazminat davası açtı. İstanbul Sanayi Odası'nın altın plaketle taltif ettiği bu sanayicinin 1.000.000.000 TL talep etmesiyle, şimdiye kadar en fazla 6 sıfırlı açılan tazminat davalarında, Al Baraka'nın **Cumhuriyet** gazetesinden talep ettiği 1 milyarlık tazminat davasındaki rekoru egale edilmiş oldu. 438'den yararlanamadı, 1 milyar lira istiyor!..

KAKTÜS

"Kadınlarda hiç mizah duygusu yok."